

FÖLDGÖMB

A MEGISMERÉS KALANDJA

WWW.AFOLDGOMB.HU

ALAPÍTVÁ: 1929

940 FT | 3 € | 14 LEJ

2017. SZEPTEMBER

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DERMESZTŐ DIVAT

A RUHA ÁRA

TRANSZBALI ÁTVÁLTOZÁSOK

TANK, MACSKAKÓ, GOLYÓNYOM CORVIN-NEGYED

AZ INKÁK UTOLSÓ MENEDÉKE PERU

TOLLAS ARISZTOKRATÁK RAGADOZÓ MADARAK

FJÄLL
RAVEN

FJÄLLRÄVEN COLOURS

A természet színei inspirálnak minket. Minden évszakban gondosan kiválasztunk párat, amelyek elkísérnek útjaidra.

Találd meg a neked megfelelő hátizsákot a www.fjallraven.hu oldalon!

Forever Nature

Greenland Backpack Large

Övik Shoulder Bag

Räven 28

Övik Shoulder Bag

HÖCSERE

DR. NAGY BALÁZS, FŐSZERKESZTŐ

Bár a vénasszonyok nyara még tartogathat hőmérsékleti meglepetéseket, a nagy hóhullámok múltával elgondolkodhatunk: hol veszljük majd át jövőre a hőségnapokat? Hol találunk olyan helyet, ahol néhány lépés alatt akár 40 °C-kal is hidegbe jutunk? És ez nem egy fagyasztóláda lesz, amibe nyilván igen kényelmetlen lenne beleülni.

Régóta ismert, hogy a jegesbarlangok kiváló nyhét adnak. A Szilicei-jegesbarlanghoz egykor sörfözde települt, a Dobsinai-jégbarlangban pedig rendszeresen rendeztek nyári korcsolyafesztívt. Különvonattal, cigányzenekari kísérettel vitték a helyszínre az izzadó, de mégoly vállalkozó szellemű nagyérdeműt a főváros-

ból, lent pedig -3 °C-ban folytódott a dáridó. Hiszen a járatok már majdnem másfél évszázada világtással is rendelkeznek! Bár a barlang jege fogyatkozik, és ma már tiltott a korcsolyázás, a néhány lépés alatt bekövetkező gyorsfagyasztás mindenképp lebilincselő. Csak épp a felszínre bukkanás szívbemarkoló aztán... Persze a 40 °C-os hőmérsékletkülönbséget telente is megtapasztalhatjuk. Jobb esetben – a legzordabb napokon – az ablaktábla két oldala között. De az még szerencsére jó messze van, és addig is kellene az elgondolkodtató helyzetek. Így kerül e számunkba a „gyors divat” ízekre szedése, Bali és átváltozásai, vagy épp az inkák utolsó menedéke.

**FÖLD ALATTI BÁL,
A MEGFELELŐ RUHÁZATBAN**

NYÁRI KORCSOLYÁZÁS
A DOBSINAI-JÉGBARLANGBAN, 1905-BEN

FÖLDGÖMB

A MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

XXXV. ÉVFOLYAM, 316. LAPSZÁM
2017. SZEPTEMBERFŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS
SZERKESZTŐ MUNKATÁRSAK:

BARABÁS AMBRUS, BEREZCKI MAJJA, HEILING ZSOLT

HONLAP, RÁDIÓ, KÖZÖSSÉGI MÉDIA:

NAGY ÉVA, JOHANNA

ÁLLANDÓ SZERZŐK:

FRANCICS LÁSZLÓ, DR. JAKAB GUSZTÁV,
DR. KARÁCSONYI DÁVID, KERÉKES ISTVÁN,
LADÁNYI TAMÁS, RÁZSI ANDRÁS, SÁNTA GÁBOR,
SZIRMAI GÁBOR, DR. TAMÁSKA MÁTÉ,
DR. TELBISZ TAMÁS

TÉRKÉPEK: DR. NEMERKÉNYI ZSOMBOR

TERVEZŐ ÉS KÉPSZERKESZTŐ: HEILING ZSOLT
MŰVÉSZETI FELELŐS: KÁLLÓ PÉTER
OLVASÓSZERKESZTŐ: MÁRTON BÉLA

NYOMÁS: PETHŐ NYOMDA KFT.

KIADÓ: HEILING MÉDIA KIADÓ KFT.
1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
TEL.: (1) 231-4040, FAX: (1) 231-4045

E-MAIL: SZERKESZTOSEG@AFOLDGOMB.HU

A KIADÁSÉRT FELEL: HEILING ZSOLT

ÉRTÉKESÍTÉSI ÉS MARKETINGIGAZGATÓ:
SEKOULOPOULU MÁRTA. TEL.: (30) 650-6801
E-MAIL: MARTI@HEILING-MEDIA.HUMEGJELENIK MINDEN HÓNAP ELSŐ HETÉBEN, ÉVENTE
10 ALKALOMMAL (KÉT ÖSSZEVONT LAPSZÁMMAL).
TERJESZTI A LAPKER RT. ÉS ALTERNATÍV TERJESZTŐK
ELŐFIZETÉS 1 ÉVRE: 7500 FT
ELŐFIZETHETŐ A KIADÓBAN ZIMAY VIKTÓRIÁNÁL
TEL.: (1) 231-4040E-MAIL: ELOFIZETES@AFOLDGOMB.HU
VAGY WEBÁRUHÁZUNKBAN: EBOLT.AFOLDGOMB.HU
RÉGEBBI LAPSZÁMAINK MEGVÁSÁROLHATÓK A KIADÓBAN,
VAGY AZ EBOLT.AFOLDGOMB.HU WEBÁRUHÁZBANMINDEN JOG FENNTARTVA! A MAGAZINBAN MEGJELENT KÉPEKET, ABRÁKÁT ÉS
SZÖVEGEKET A KIADÓ ENGEDÉLYE NÉLKÜL TILOS KÖZZÉTENNI, REPRODUKÁLNI,
SZÁMÍTÁSTECHNIKAI RENDSZERBEN TÁROLNI ÉS TÖRVÁBADNI! MEG NEM
RENDELTE FENYKÉPEKET ÉS KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK, MEG ÉS NEM KÜLDÜNK
VISSZA. A LAPBAN MEGJELENT HÍRDETÉSEK TARTALMAÉRT A KIADÓ
NEM VÁLLAL FELELŐSÉGET.

HU ISSN 1215-8690

PULITZER-EMLEKDJÚ (2008)

GÁRDI BALÁZS SZERZŐNK, LAPUNKBAN
MEGJELENT ANYAGAI ELISMERÉSEKÉNT

SZOCIÓGRÁFIA-KÜLÖNDJÚ (2012)

TÁRSADALMI TÉMÁJÚ RIPIORTJAINK,
KÉPSOROZATAINK ELISMERÉSEKÉNT

20

DERMESZTŐ DIVAT – FAST FASHION

34

MADÁRTÁVLAT

48

TRANSZBALI

66

ROSNER GÉZA ÉS AZ INKÁK UTOLSÓ MENEDÉKE

80

TANK, MACSKAKŐ, GOLYÓNYOM

PILLANTÁS AZ ÉGRE

FRANCICS LÁSZLÓ: **AZ ELVESZETT BOLYGÓ NYOMÁBAN – A PALMA KISBOLYGÓ AZ ANDROMÉDA-KÖD ELŐTT** ▶

4

FLÓRA ÉS FAUNA

JAKAB GUSZTÁV: **KUNSAGI BÜKKÖNY** ▶

6

ÜTI TIPP

MIEHLE DÁNIEL: **LOFOTEN – SZÍNES, HEGYES, ÉSZAKI** ▶

8

FÖLD ÉS ÉG

LADÁNYI TAMÁS: **MEDITERRÁN NAPTÁNC** ▶

12

LÉGTÉR

RÁZSI ANDRÁS: **ÉRETT KORÚ HÖLGYEK NYARA** ▶

14

FEL A FEJJEL!

LANDY-GYEBNÁR MÓNIKA: **ZÁPOROZÓ PERSEIDÁK** ▶

16

CMLAPKÉP: ISTOCKPHOTO

MENGYÁN ESZTER: **DERMESZTŐ DIVAT** ▶
FAST FASHION – A RUHA ÁRA

20

A mai divatipar, a világgazdaság közel 2 százalékát teszi ki, éves bevétele pedig becslések szerint 3000 milliárd dollár. És a divat nemcsak jelentős gazdasági szereplő, hanem egyúttal a világ egyik legkörnyezetszennyezőbb iparága is

BALÁZS ISTVÁN „BALU”: **MADÁRTÁVLAT – RAGADOZÓ MADARAK: TOLLAS ARISZTOKRATÁK** ▶

34

Mindent is az ornitológusok „kivételezettjei” voltak, és a hétköznapi madárkedvelők esetében sincs ez másképp. A technikai fejlődés ezt a tudományterületet sem hagyta érintetlenül: ma már egy-egy veszélyeztetett vagy más okból nagy érdeklődéstől övezett fajnak külön kutatási és védelmi menedzsmentje, honlapja van, jelentős támogató háttérrel

POLGÁR ANDRÁS: **TRANSZBALI ÁTVÁLTOZÁSOK** ▶

48

Balin a rezort megnyugtató izolációt jelent anélkül, hogy átéreznénk: meghitt szállásunk egyike a sziget ezernyi, precíz sebészkeszéllel ejtett hegének. Az egykor gyönyörű tájairól, gazdag kultúrájáról híres, egzotikus táj mára tömeg-turistaparadicsommá vált

HORVÁTH KRISTÓF: **LOMBOK ÉS GILI – ÉDENI TURIZMUS: HALAL VAGY PSZICHEDELIKUS PARTIZÁS** ▶

62

GYARMATI JÁNOS: **EGYSZEMÉLYES LEGÉNYSÉG – ROSNER GÉZA ÉS AZ INKÁK UTOLSÓ MENEDÉKE** ▶

66

1957-ben egy harmincéves amerikai fiatalember, Gene Savoy érkezett Peruba. Történetünk többi szereplőjéhez hasonlóan nem rendelkezett előképzettséggel, ám becsúgya annál nagyobb volt. Ismeretlen romvárosokat akart felfedezni. Az USA-ban élő dokumentumfilmes Rosner Gézaék kapóra jött a lehetőség: a vilcabambai expedíció mellé szegődött...

TAMÁSKA MÁTÉ: **TANK, MACSKAKŐ, GOLYÓNYOM – A TÁVOLODÓ 20. SZÁZAD** ▶

80

A multiplexmozi kijárat előtt, plázacacák és baseballsapkás csodálók áramló tömegében mindez valószerűtlenül idegen. De a Corvin-negyed már csak ilyen, meglepő ellentétekre képes

AZ ELVESZETT BOLYGÓ NYOMÁBAN A PALMA KISBOLYGÓ AZ ANDROMÉDA-KÖD ELŐTT

SZÖVEG: FRANCISCS LÁSZLÓ, KÉP: KOVÁCS ATTILA

1781-ben Sir William Herschel, a csillagásztörténet talán egyik legsikeresebb észlelőcsillagásza megpillantja az Uránuszt, és ezzel bebizonyosodik a sejtés: a Nap körül nemcsak a szabad szemmel látható hat bolygó kering, hanem olyan planéták is, melyeket csak távcsővel figyelhetünk meg. A korabeli csillagászok azonban nem tudták ezek számát megmondani, ezért több évszázados lankadatlan keresésbe kezdtek, hogy továbbiakat találjanak. Célszerű volt olyan égitest után kutatni, ami még messzebb kering az Uránusznál, azonban voltak tudósok, akik úgy gondolták, hogy keringhet a Naphoz jóval közelebb is eddig felfedezetlen planéta

KÉPLETES FELFEDEZÉS

A csillagászok már a 18. században, az Uránusz felfedezése előtt is ismerték a szabad szemmel látható bolygók Naptól mért távolságának arányait. Voltak, akik ezeket az aránypárokat teljesen véletlenszerűnek tartották, azonban Johann Daniel Titius és később Johann Elert Bode német tudósok rámutattak, hogy a bolygók Naptól mért távolságainak sorrendje képletszerű szabályosságot mutat.

A képlet pedig roppant egyszerű: ha a bolygó sorszáma „N”, akkor annak távolsága a Naptól mérve a $0,4+0,3 \times 2^{N-2}$, amennyiben a Nap–Föld-távolság 1 egység, és a Föld az 1. sorszámú bolygó. (Ez esetben a Vénusz a 0. és a Merkúr sorszáma negatív előjelű.) A képlet valóban egészen pontosan leírta a naprendszerbeli távolság-

arányokat, volt azonban egy apró szépséghibája: az általa jósolt 2. bolygó a Földtől számítva, azaz a Mars és a Jupiter közötti – sajnos nem létezett. Ezt az ellentmondást akkoriban sehogy sem tudták feloldani, így a képlet jelentősége halványulni látszott.

Am 1781-ben fordult a kocka! Az Uránusz hatalmas horderejű felfedezése újra reflektorfénybe állította Titius és Bode szabályát, ugyanis a csillagászok megmérték, hogy az új égitest távolsága is illeszkedik a képlet által jósolt sorrendbe. A csillagászok előtt körvonalazódni kezdett a kép, miszerint kell valaminek lennie a Mars és a Jupiter között is, csak ezt addig nem vették észre...

ASZTEROIDÁK A LÁTHATÁRON

A hiányzó bolygó utáni kutatást a 19. század első éjszakáján, azaz 1801. január 1-én siker koronázza: az olasz Giuseppe Piazzi távcsövében megpillant egy, a csillagok között elmozduló égitestet. A mozgás sebességéből hamarosan kiszámítják annak Naptól mért távolságát, és egyértelműen kiderül, hogy a Ceresnek keresztelt új égitest teljes bizonyossággal a Mars és a Jupiter között kering.

Bár először bolygónak hiszik, de egy furcsaság igen hamar feltűnik. A Cerest bármekkora felbontóképességű távcsővel figyelték is meg, a többi bolygóval ellentétben nem tudták kiterjedt égitestnek látni, csupán halványan pislákoló csillagnak. És miután néhány éven belül további hasonló, mozgó, apró fénypontot is észleltek,

a csillagászok új égitesttípust határoztak meg. A pontszerű, kiterjedés nélküli megjelenésük miatt „csillagokhoz hasonlatosnak” keresztelték őket, ami görög nyelven így hangzik: aszteroida.

A (372) PALMA KISBOLYGÓ EGYÜTTÁLLÁSÁT AZ ANDROMÉDA-GALAXISSAL KOVÁCS ATTILA ÖRÖKÍTETTE MEG 8 CM ÁTMÉRŐJŰ LENCSÉS TÁVCSÖVÉVEL ÉS DIGITÁLIS FÉNYKÉPEZŐGÉPEVEL ÉCSRŐL. A FELVÉTELEN ELMOZDULÓ KISBOLYGÓ A LÁTÓMEZŐ FELSŐ PEREMÉNÉL FÜGGŐLEGES CSÍKKÉNT TŰNIK FEL, AHOGY ÁTHALADNI KÉSZÜL A HATALMAS SPIRÁL GALAXIS ELŐTERÉBEN. ÉRDEKESSÉG, HOGY AMÍG AZ ANDROMÉDA-KÖD SZABAD SZEMMEL MEGPILLANTHATÓ, ADDIG A KISBOLYGÓT CSAK TÁVCSÖVEKKEL ÉSZLELHETJÜK, ANNAK ELLENÉRE, HOGY 68 MILLIÁRDSZOR(!) KÖZELEBB VAN HOZZÁNK

Az idő múlásával több tucat, majd több ezer, később pedig több százezer(!) aszteroidát, azaz 1 méter és 1000 kilométeres átmérő közötti égitestet találtak a csillagászok a hiányzó bolygó zónájában.

Az aszteroidák egyfajta korrongszerű törmelékfelhőbe, az úgynevezett kisbolygóövebe gyűltek, és bolygókhoz hasonlatosan jobbra az ekliptika mentén, azaz a Naprendszer fő síkjában keringenek. Kézenfekvőnek tűnt tehát, hogy egy korábban létezett bolygó darabjaira bukkantak, ami egy ütközésnek, vagy a Jupiter gravitációs erejének köszönhetően a kozmikus régmúltban szétesett.

TÖRMELEKGYŰRŰ

Korszerű és pontos számítások azonban rámutattak, hogy ha az összes aszteroidát egyetlen gömbbé gyúrnanánk össze, akkor is csak a Holdunk méreténél jóval kisebb égitestet kapnánk. A Naprendszer születéséről készült modellek alapján ma az a magyarázat a legvalószínűbb, hogy a törmelék a Naprendszer keletkezésekor a Jupiter gravitációs zavaró hatásai miatt nem tudott nagyobb égitestté összeállni, és egy igen ritka gyűrűként maradt vissza.

Bár a legtöbb kisbolygó vagy aszteroida a bolygók síkjában kering, némelyik pályája jelentősen eltérhet

attól. Ilyenkor előfordul, hogy látványos csillagködök, galaxisok előterébe vándorolnak, éppen úgy, ahogy azt a 180 km átmérőjű (372) Palma nevű égitest is tette az Androméda-köd előterében.

FRANCISCS LÁSZLÓ
ÉPÍTÉSZELEMLŐK, FOTOGRAFUS,
EGYETEMI OKTATÓ, A HAZAI
ASZTROFOTÓS-MOZGALOM
EGYIK FŐ SZERVEZŐJE

HTTP://WWW.PTES.HU

KOVÁCS ATTILA
AMATŐRCSILLAGÁSZ, ASZTRO-
FOTÓS, AZON KEVESEK EGYIKE,
AKIK A MESSIER-KATALÓGUS
ÖSSZES OBJEKTUMÁT
MEGÖRÖKÍTETTÉK

KUNSÁGI BÜKKÖNY

▼ SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: JAKAB GUSZTÁV

Akunsági bükköny (*Vicia biennis*) a Tisza menti árterek egyik legkülönlegesebb növényritkasága. Pontusi-közép-ázsiai faj, azaz fő elterjedési területe a Duna-deltától kelet felé egészen Kazahsztánig tart. E vidéktől nyugatabbra csak szigetszerűen jelenik meg az Alföldön, a Tisza és mellékfolyói árterében. A kunsági bükköny tehát a kontinentális sztyeppregió ártereinek egyik jellemző faja.

Növényföldrajzi kuriózumként elsőként javasolták védelem alá helyezését. Még 1909-ben Degen Árpád indítványozta az akkori „földművelésügyi” miniszternek a kunsági bükköny törvényes védelmét, 7 másik növényfajjal együtt. Ezen fajok védelme akkor nem valósult meg, és a 30-as évektől a kunsági bükkönyt sem látták évtizedekig az országban. Úgy tűnt, hogy kipusztult Magyarországról – egészen 1999-ig, amikor Tiszaderzs közelében előkerült egy kisebb állománya. Azóta megtalálták a Hortobágyon és a Sajó mentén is, de többségük a Közép-Tisza ártereiben él.

A kunsági bükkönyt 2000-ben fokozottan védett növényfajjá nyilvánították. A védelem indokolt

A KUNSÁGI BÜKKÖNY VIRÁGZATA

JAKAB GUSZTÁV
BIOLÓGUS, BOTANIKUS,
A SZENT ISTVÁN EGYETEM
AGK EGYETEMI DOCENSE

A BÜKKÖNY VIRÁGZATÁBAN VIRÁGLAKÓ KAROLÓPÓK REJTŐZIK

KACSBAN VÉGZŐDŐ LEVELEIVEL GYAKRAN
NÁDSZÁLAKRA KAPASZKODIK FEL

A KUNSÁGI BÜKKÖNY LAPOS
HÜVELYTERMÉSEI

is, mert termőhelyei különösen veszélyeztetettek a különböző özön-növények (pl. gyalogakác) terjedése miatt.

A kunsági bükköny felismerése nem egyszerű feladat, talán ez lehet az egyik oka az évtizedes lappangásának. A felületes szemlélő könnyen összetévesztheti a kaszanyűg bükkönnyel (*Vicia cracca*), ami közönséges gyomnövény. A kunsági bükköny virága azonban világosabb színű, a virágkocsányai hosszúak, a levelein pedig csupán 3–6 levélkepar van. Többnyire az árterek szegélytársulásaiban találkozunk vele, ahol a nád szárait vagy kisebb cserjékre kapaszkodik fel. E fényképek Csépa közelében készültek.

BARLA
TÁVCSÖBOLT

Beépített Wifi
40000 objektumos adatbázis
Könnyű kezelhetőség
Gyors észlelés

AKCIÓ

AstroFi 90
159000 Ft helyett 145000 Ft

AstroFi 102
159000 Ft helyett 145000 Ft

AstroFi 130
171900 Ft helyett 155000 Ft

1125 Budapest Nógrádi u. 39
Tel: 06(1)-201-0486
www.csillagaszatitavcso.hu

LOFOTEN

SZÍNES, HEGYES, ÉSZAKI

▼ SZÖVEG: MIEHLE DÁNIEL

Norvégia térképét böngészve a Skandináv-félsziget északi részén könnyen rálelhetünk a 100 km hosszan a Norvég-tengerbe nyúló szigetcsoporthoz. Egykor a külvilágtól jócskán elzárt, vad sziklaszirtek uralta, titokzatosságot árasztó, tradicionális halászfalvak világa volt, ám mára a hidak és tenger alatti alagutak jóvoltából elérhetővé vált. Így egyre nagyobb teret hódít a turizmus és annak is a Skandináviában oly elterjedt lakóautós ága

Ha pedig közúti közlekedés: a Norvégiát észak–déli irányban átszelő és összekötő 6-os út itt a fjordokkal sűrűn tagolt partvidék miatt megszakad, vagyis az ország a Lofoten-szigetek térségében kettészakad. A légészakabbi szegletből, a Nordkapp-ról, illetve Norvégia északi harmadából így csak szárazföldön és országon belül maradván nem tudunk a fővárosba, Oslóba jutni – csak komp vagy egy jókora svédországi kitérő beiktatásával.

A Lofoten-szigetvilág a norvég partvidék jellegzetes táját tárja elénk, bár abból a vadabbik fajtát: a szárazföld és tenger találkozásának izgalmas sziklaalakzatait, rendkívül tagolt partvidéket, öblök végelethatalmas sorát, a partokon pedig festői halászfalvakat. Messzi északi fekvése ellenére – a tengeri

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

VAD VIDÉK

A LOFOTEN-SZIGETVILÁG DÉLI RÉSZÉN ELTERÜLŐ REINE TELEPÜLÉS. A SZABDALT TEREPEN A TRADICIONÁLIS IDŐKBEN (TULAJDONKÉPPEN NÉHÁNY ÉVTIZEDE IS) A FJORDOK MENTI HAJÓZÁS VOLT A KAPCSOLATTARTÁS MÓDJÁ, NAPJAINKRA AZONBAN JÓCSKÁN MEGNŐTT A SZÁRAZFÖLDI KÖZLEKEDÉS SZEREPE. A KÖRNYEZŐ SZIRTEK A HAZAI KÖZÉPHEGYSÉGEINKHEZ HASONLÓ MAGASSÁGÚAK

kitettségnek és az észak-atlanti-áramlatnak köszönhetően – a szigetek időjárása kiegyenlített: a tél jóval enyhébb a hasonló szélességen található településeknél (a

2017-es januári átlaghőmérséklet 1,4 °C, a februári –0,3 °C volt, míg a Skandináv-félsziget keleti oldalán fekvő Murmanszkban a januári–februári átlag –11 °C kö-

rül alakult!). A lofoteni tél tehát a különleges hőmérsékleti anomáliák egyike! De a legmelegebb időszakban, júliusban is tavaszias idő fogad, 12 °C-os havi átlag-

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
MIEHLE DÁNIEL

TRENDFM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

hőmérséklettel. Persze mindezek a hőmérsékletek szitáló csapadékkal és gyakori viharos széllel nyerne igazán értelmet... Szélcsendben pedig mindennapos jelenség a mindenrová beülő köd. Ilyenkor szinte megelevenednek az ősi legendák, melyek koboldokról, trollokról és egyéb titokzatos-misztikus lényekről szólnak.

Az erős szél, az északi fekvés miatti alacsony hőösszeg, a kevés napsütés, és a többnyire vad domborzat miatt az erdőborítás helyett bokros-fenyéres a felszín, a cserjések talaja pedig vizenyős-mohás. A kiépített ösvényekről letérve könnyedén és legfőképp váratlanul süpedünk bokáig a vízzel igen jól átítatott aljzatba. A látnivalók elérése ugyanakkor korántsem problémás: főút halad végig a szigeteken, így szinte minden természeti és települési érdekesség felfűzhető,

FŰTÖTT ÉS NEDVES

AZ ÉSZAK-ATLANTI-ÁRAMLAT MELEGÍTETTE SZIKLÁS PARTVIDÉK NEM SZÜKÖLKÖDIK CSAPADÉKBAN. A SKANDINÁV-JÉGTAKARÓ JELENLÉTE IDEJÉN, MÉG 10 EZER ÉVE IS VASTAG JÉGPÁNCÉL FEDTE A TÁJAT. A MOZGÓ JÉG PEDIG APRÓLÉKOSAN ÉS HATÉKONYAN TAGOLTA, RENDKÍVÜL VADDÁ TETTE É VISZONYLAG ALACSONY HEGYVILÁGOT

hiszen bár szabdalt szigetvilágról van szó, a földdarabok tenger alatti alagutakkal és hidakkal állnak öszszeköttetésben egymással.

A hagyományos építészetű halászfalvak szemvidítóan színes házai, és a szabdalt hegyvilág keretében fekvő, védett öblökben sorakozó halászbárkák idilljét csak a turistahadak árnyékolhatják. A településeken nyáron nyilvánvalóan több a látogató, mint a helyi lakos, így a régi mesterségek üzése mellett napjainkra a minden igényt kielégítő szolgáltatások is elérhetőek. Ráadásul nem skanzenben vagyunk!

A skandináv építészet itteni jellegzetessége is, hogy az épületek

szigetelése érdekében a tetők földréteggel és fűvel borítottak. Az apró halászkunyhók szorosan egymásba kapaszkodva állnak a vízparton, a teraszok gyakran stégként értelmezhetőek, melyek alatt már a tenger hullámain imbolynak a halászhajók. Az út és a kis halásztelepülések sora Å-ban ér véget (mely egyben a norvég ábécé utolsó betűje is), innen a szárazföldet felváltja a tenger.

MIEHLE DÁNIEL
TERÜLET- ÉS TELEPÜLÉS-
FEJLESZTŐ GEOGRÁFUS-
KÉNT VÉGZETT. A BKK MOL
BUBI PROJEKTVEZETŐJE

ÓRIÁS AZ ÓRIÁSOK KÖZÖTT

Norvégia szabdalt nyugati partvidéke vonzó, ám sok helyen nehezen megközelíthető helyszínt jelent a kalandvagyó utazóknak. A hatalmas szirtek között hosszan elnyúló fjordok a szárazföld felől alig-alig járhatóak be. A Royal Caribbean óriásainak azonban nem okoz gondot felhajózni a legeldugottabb halászfalu kikötőjébe sem.

Southamptonból vagy akár Koppenhágából indulva, a norvég partok mentén végighajózva igazi skandináv gyöngyszemeket fedezhetünk fel közelről a hajótársaság kínálta utazásokon. A Norvégia talán legszebb fjordjának tartott Geirangerfjord kerékpárról, gyalog, vagy akár kajakból is megcsodálható, ha elhagyjuk a szállodahajó nyújtotta kényelmet. A hatalmas sziklafalak és vizesések övezte Flåm városka lélegzetelállító vasútvonalával, Alesund elbűvölő kikötőjével, a közel ezeréves Bergen pedig már-már nagyvárosias, ám mégis hamisítatlan skandináv hangulatával, középkori épületeivel bővíti el a látogatókat.

Skandinávia legészakibb települése, Honningsvåg bepillantást enged a sarkvidék lenyűgöző hangulatába és a számi kultúrába. A jégbarban felszolgált vodka után pedig kis szerencsével – szén-dioxid hozzáadása nélkül is – megláthatjuk a fényt: az aurora borealist. Ha pedig valakinek már visszafelé hajózva jutna eszébe próbára tenni sziklamászó-tehetségét, ennek a hajó fedélzetén sincs semmi akadálya!

AJÁNLÓ

XXXV. ÉVFOLYAM 316. LAPSZÁM

A SERENADE OF THE SEAS® FEDÉLZETÉN

Koppenhága (Dánia) - tengeren - Stavanger (Norvégia) - Bergen (Norvégia) - Alesund (Norvégia) - Geiranger (Norvégia) - tengeren - Koppenhága (Dánia)

IDŐPONTOK: 2018. május 6. és augusztus 11. (7 ill. 8 éjszakai hajóút)

Koppenhága (Dánia) - tengeren - Geiranger (Norvégia) - Északi-sarkkör (tengeren) - Tromsø (Norvégia) - Honningsvåg (Norvégia) - tengeren - Alesund (Norvégia) - Flam (Norvégia) - Bergen (Norvégia) - tengeren - Koppenhága (Dánia)

IDŐPONT: 2018. június 3. (11 éjszakai hajóút)

ÁR: 245 000 HUF-TÓL/FŐ + ILLETÉKEK

www.rccl.hu

További információ: Tengerjáró Kft. 1051 Budapest, Bajcsy-Zs. út 12., Tel.: 1/235 0402 Fax: 1/266 4623

Az árak a szabad kapacitások függvényében érvényesek és kétágyas, belső kabinban történő elhelyezésre vonatkoznak.

A hajóút ára tartalmazza: elhelyezést a kiválasztott kabinban, a hajón a teljes ételt és korlátozott ital fogyasztást, a szórakoztató és sportélmények használatát. A hajóút ára nem tartalmazza: a kikötőbe jutás költségeit, az ital fogyasztás egy részét (valamennyi alkoholtartalmú ital és bizonyos üdítőitalok), a személyes költségeket (telefon, minibar, stb.), a javasolt borralvót (12 USD/fg/éj), valamint a parti kirándulásokat.

Tengerjáró Kft. engedélyszám: U-559

MEDITERRÁN NAPTÁNC

SZÖVEG ÉS FÉNYKÉP: LADÁNYI TAMÁS

A lindoszi Akropoliszhoz már a fotózást megelőző napon kiutaztam, és – a fellegvárban, a bazárban és a strandon történt hosszas tekergés után – a várostól távoli apartmanok szomszédságában találtam meg a megfelelő kilátást.

Képzeletben Hipparkhosz, a görög csillagászat atyja vigyázta lépteimet, miközben hazájában tevékenykedtem. E napkeltés képhez előzetes számításokra volt szükség, ugyanis nagyon pontos helyszíni beállást igényelt a távoli romok sziluettjének és a napkelte irányának összehangolása.

Rodosz szigetén a helyi idegenforgalmi kiadványok évi 300 napsütéses napot hirdetnek, amely hosszan tartó szezonnal és derült éggel kecsegtet. Ezek egyike volt azon a hajnalon, amikor a fáradtságtól elcsigázva megérkeztünk a kiszemelt területre. Az események ekkor már gyorsan peregték: 400-as teleobjektív a gépre, a Nap a kívánt helyen felbukkan, „katt-katt-katt” – és vége is a reggeli műsornak, mert magasabb napállásnál már nem olyan izgalmas a látvány.

LADÁNYI TAMÁS
ASZTROFOTÓS, TANÁR,
A CSILLAGÁSZAT ÉS A
FÖLDRAJZ KAPCSOLATA
JELENIK MEG MUNKÁIBAN

ÉRETT KORÚ HÖLGYEK NYARA

SZÖVEG: RÁZSI ANDRÁS

A szeptember időjárása – bár ez az első őszi hónap – nem hasonlítható össze az évszak többi időszakával. Ha arra gondolunk, ősz, elsősorban a rövidülő nappalok, egyre hűvösebb, sőt néha már fagyos hajnalok és éjszakák, gyakran érkező csapadék, lehulló lombok és úgy általában egyre szürkébb hétköznapiak jutnak eszünkbe. A szeptember azonban más. Ebben a hónapban még gyakran tapasztalunk nyarat idéző időjárást, amit a köznyelv „vénasszonyok nyara” vagy „indián nyár” néven illet.

Az elnevezés pontos eredete az idő homályába vész, de számtalan elméletet találhatunk róla. Inkább foglalkozunk most a jelenség meteorológiai hátterével! Vajon valóban megtorpan szeptemberben a rendszerint augusztus 20-án kez-

dődő lehülés, vagy csak a közelgő hűvös időszak miatt vetítjük ki vágyainkat („ó, hát nincs még vége a nyárnak!!!”) az időjárásra?

A mért adatok alapján valóban jellemző a szeptemberre, hogy kevésbé csökken a levegő napi átlaghőmérséklete, mint előtte augusztus utolsó dekádjában, vagy utána októberben. Tehát az év e szakaszában nemcsak a képzeletünk játszik velünk, hanem a vágyainkat is teljesíti az időjárás!

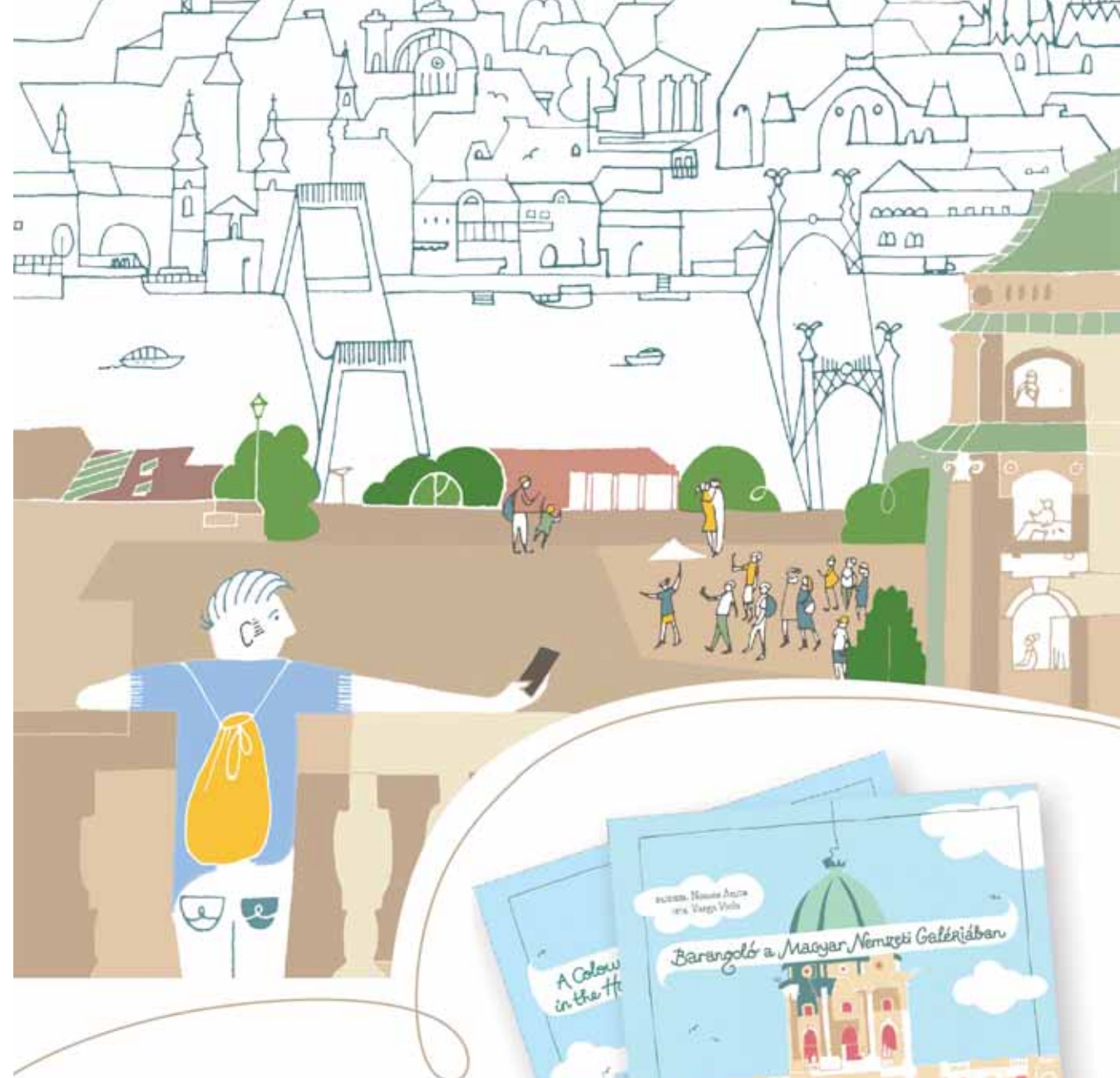
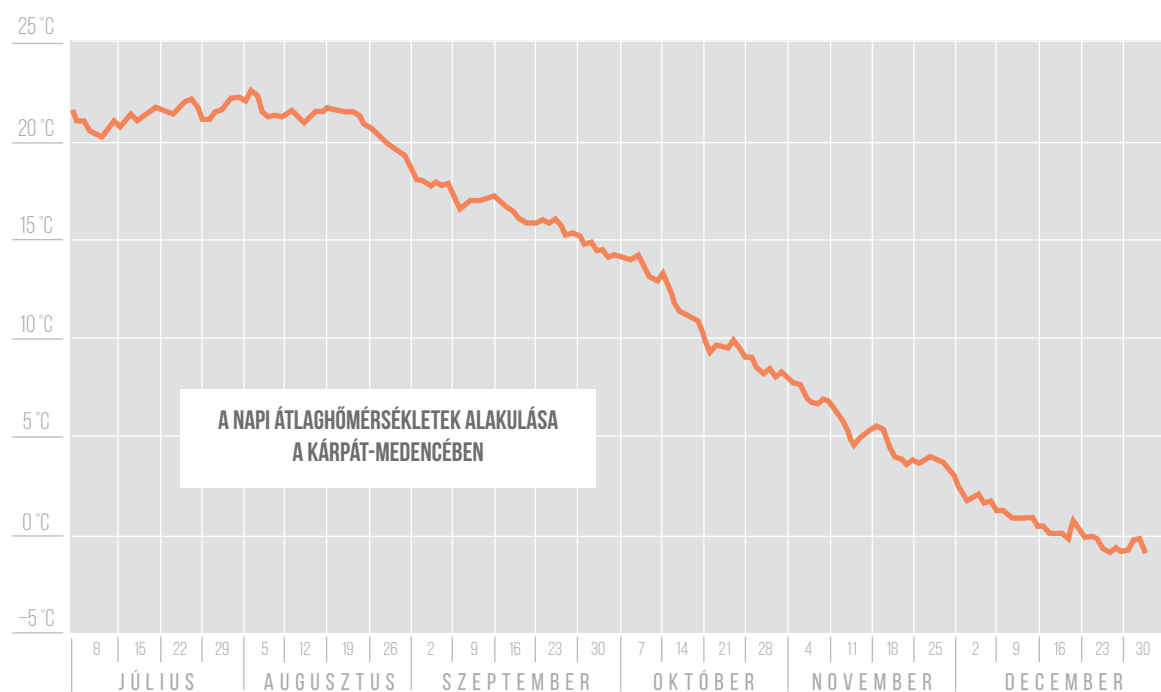
A vénasszonyok nyara nem csupán a hangulatunknak tesz jót, hanem jelentős erőforrásként is tekinthetünk rá. Ebben az időszakban érik a szőlő, aminek szüksége van még e magasabb hőmérsékletre ahhoz, hogy Márton-napkor kiváló minőségű újbort tudjunk kínálni a libacomb mellé (Márton-napkor szokás az újbort elő-

szőr megkóstolni). Vénasszonyok nyara nélkül talán meg sem honosodott volna a szőlőtermesztés hazánkban, ami – valljuk be! –, sokunknak igencsak hiányozna.

Bár az elnevezés nem tűnik túl kedvesnek, Magyarországon nyugodtan használható szabadon, mert hazánkban ugyanúgy nincsenek őslakos amerikaiak, mint vénasszonyok. Maximum érett korú, szép hölgyek!

RÁZSI ANDRÁS
METEOROLÓGUS,
AZ ESZTERHÁZY KÁROLY
EGYETEM OKTATÓJA,
AZ OMSZ MUNKATÁRSA

Barangolj velünk!

Tégy egy vidám látogatást a múzeumban és ismerd meg játszva, alkotás közben a Magyar Nemzeti Galéria legnépszerűbb műalkotásait és művészeti stílusait.

Várunk!

A foglalkoztató- és színezőkönyvet keresd a Magyar Nemzeti Galéria shopjában és webshopjában.

shop.szepmuveszeti.hu

M N G MAGYAR NEMZETI GALÉRIA
HUNGARIAN NATIONAL GALLERY

ZÁPOROZÓ PERSEIDÁK

SZÖVEG ÉS KÉP: LANDY-GYEBNÁR MÓNIKA

A Perseida meteorraj augusztus 11–12-én éjszakára eső maximumát tavaly gyönyörű, tiszta égbolt várta. Ejjélig a félhold fénye is világított, ám a levegő olyan tiszta volt, hogy mellette a Tejút sávját jól lehetett látni. A bakonyi Hárskút fényszennyezéstől mentes terepét választottam észlelési helyszínnek. A falu közelében egy dűlőút mentén álló vadkörtefák sorához állítottam le a fényképezőgépeimet, hogy a lehető legtöbb meteort és a szép tájat is megörökíthessem

Jó néhány éves meteorvadásztapasztalatom azt sugallta, hogy a délnyugati irány lesz kiemelt – sokszor hullottak ebben az irányban a legszebb, legfényesebb, leglátványosabb meteorok, függetlenül attól, hogy épp melyik raj aktivitását figyelem. Mivel az otthonomból ezt az égrészt a városi fényszennyezés miatt nem tudom fotózni, az évek során számtalan szépség maradt le a képeimről, így kétszeresen is motivált ez az irány. A megfelelő kompozíció beállítását követően sorozatfelvételre állítottam a 10 mm-es objektívvel felszerelt kamerát (amit aztán csak az akkumulátorcsere idejére kapcsoltam le), így estétől a kora hajnali világosodásig rögzítette a látómezejébe hulló meteorokat.

LANDY-GYEBNÁR MÓNIKA A PERSEIDA METEORHULLÁST ÁBRÁZOLÓ KÉPE NIKON D5300 GÉPPEL, 10 MM SIGMA OBJEKTÍVVEL, F2.8 REKESZÉRTÉKEN, ISO8000 ÉRZÉKENYSÉGEN, AZ ÉJSZAKA SÖTÉT IDŐSZAKÁBAN 8 MÁSODPERCES FELVÉTELSOROZATBÓL, MAJD HAJNAL FELÉ RÖVIDEBB EXPOZÍCIÓS IDŐVEL KÉSZÜLT KÉPEKBŐL ÁLLT ÖSSZE

AZ AKTIVITÁS NYOMÁBAN

A Perseida meteorrajjal a Swift-Tuttle üstökös pályáját keresztezve találkozunk bolygónk minden évben: a raj aktivitása már július közepén elkezdődik, ám ekkor még csak néhány meteor hullik

Ahogy közeledik a maximum ideje, úgy lesz egyre több a rajhoz tartozó meteor is, mivel egyre közelebb kerülünk az üstökös pályája mentén a korábbi napközelségei során elveszített porfelleghez.

éjszakánként. Ahogy közeledik a maximum ideje, úgy lesz egyre több a rajhoz tartozó meteor is, mivel mind közelebb kerülünk az üstökös pályája mentén a korábbi napközelségei során elvesztett porfelleghez.

Az üstökös 133 évente látogat el a Naprendszer belsejébe, így ennyi időnként frissíti fel a porfelhő anyagát is a róla újonnan leszakadó szemcsékkel. Az üstököszt a 19. században fedezték fel, és legutóbb 1992-ben látogatta meg a Föld közelségét – az ezt követő évek során a szokásosnál jóval több meteort produkált.

A meteorrajok aktivitását, az óránként lehetséges lehulló meteorok számát egy speciális módszerrel számítják ki: mivel a meteorok látszólagos kiindulási pontja, az ún. radiáns az éjszaka során változtatja a horizont feletti magasságát, ezért egy adott időben eltérő számú meteort láthat két ember, akiknél a földrajzi elhelyezkedésük miatt eltérő magasságban van éppen a radiáns. Azért, hogy ezt a különbséget kiegyenlítsék, a meteorok mennyiségét úgy számítják ki, mintha a radiáns az égbolt tetején, a zeniten állna. Ennek az arányszámnak a rövi-

dítése a ZHR (a zenithal hourly rate angol kifejezésből), és ez nem azt a számot jelzi, amit valóban láthat egy észlelő, így, ha valaki nem ismeri a jelentését, annak megtévesztő lehet. A valós megfigyelés során ennél mindig alacsonyabb az egy észlelő által látott hullócsillagok száma. A Perseida-maximum idejére a ZHR általában 100–150 közti szám, attól függően, hogy az anyaüstökös pályáján elhagyott porfelhőt éppen hol keresztezi a Föld.

FÉNYES, SZÍNES, NAGYSZABÁSÚ

Az éjszaka első felében átlagos, a maximum idején elvárt aktivitás volt, 1-2 percenként láttam meteort. Éjfél után kezdődött azonban a valódi záporozásuk: ekkor már néhány másodpercenként alázúgott 1-1 hullócsillag, sok fényes és látványos is volt köztük! Ez a rendkívüli gyakoriság mintegy 30-40 percen át tartott, utána visszacsendesedett az átlagosra, ám egyre több volt köztük a fényes rajtag. A legszebb meteor egy -7 magnitúdós fényességű volt, ez már bőven hajnalban, 04.08 órakor hullott, s a fényerejére jellemző, hogy a felvillanása a kezdődő pirkadat ellenére is árnyékot vetett!

A Perseida meteorok a színük miatt is különösen szépek. Ezt főleg a fényesek esetében látjuk (a szemünk éjszaka csak igen gyengén képes a színeket érzékelni): a hullás során zöldből vörösesbe vált át a meteor, s ez a fotókon is igen látványos nyomként jelentkezik.

VAN MIT NÉZNI!

Az idei Perseida-maximum idején az erős holdfény mellett sajnos az egész országot beborító felhőzet és heves esőzések hiúsították meg a megfigyeléseket, ezért a 2016-oshoz hasonló látványban nem lehetett részünk. Ám meteorok szerencsére nemcsak augusztusban vannak. Az év hátralévő részében számos további meteorraj szerezhethet majd örömet.

Szeptembertől december közepéig (számos kisebb mellett) két ismertebb és jelentős gazdagságú raj érkezik: a novemberi Leonidák (a 17-i maximuma újholdra esik) és a decemberi Geminidák (ekkor is holdfény-zavarástól mentes éjszakán, 13-án láthatjuk a maximumot). A Geminidák az év talán legizgalmasabb raja, mindig igen sok fényes és lassan hulló meteort produkál, és olyan látványossággal jár, amiért felhős idő esetén érdemes elutazni egy szép, derült terepre.

E nagy rajokon kívül még két fontosabb raj van: az Északi- és a Déli-Tauridák: mindkettő esetében szinte csak nagy fényességű, lassú tűzgömbök potyognak, bár e rajoknál a maximum ideje nem ad különösebb pluszt. Az október végi, november eleji hetek során, amikor mindkettő egyidejűleg aktív, érezhetően gyakorivá válnak a tűzgömbök, és egy-egy éjszakán akár több is felbukkanhat belőlük. Ha időnk és az időjárás engedi, töltsünk egy-két órát a szabadban, ilyenkor már jól felöltözve, pléddel felszerelve, egy kényelmes székben dőlünk hátra, és élvezzük az égbolt látványát!

LANDY-GYEBNÁR MÓNIKA
AMATŐRCSILLAGÁSZ,
LÉKGÓROPTIKUS, MEGRŐGZÖTT
ISMERTETTERJESZTŐ
ÉS HOBBIFOTÓS

WWW.ZOLDGOMBFESZTIVAL.HU

2017. OKTÓBER 14.

KÖZÖSSÉG

Városi/közösségi terek
Sharing economy
Energiaközösségek
Közösségi bank
Ökokörök

LEFARAGJUK A LÁBNYOMODAT!

ELŐADÁSOK

„Zöld”/megújuló energia
Intelligens otthon
Zöld ház
Közlekedj okosan!

HIGHTECH

HAGYOMÁNY

Hagyd békén a talajt!
Vegyszer nélkül!
Hagyományok újratöltve
Mi legyen a hulladékkal?

NYEREMÉNYEK

JÁTÉK

A FÖLDGÖMB MAGAZIN RENDEZVÉNYE

DERMESZTŐ DIVAT FAST FASHION A RUHA ÁRA

▷ SZÖVEG: MENGYÁN ESZTER

Aki ma Magyarországon fokozottan foglalkozik megjelenésével, ruháival, a divattal, könnyen negatív megjegyzések céltáblájaként találhatja magát. Sokan pedig nemcsak, hogy nem törődnek a divattal, de nem is tudják, milyen globális problémaforrás a mai divatipar, amely a világgazdaság közel 2 százalékát teszi ki, éves bevétele pedig becslések szerint 3000 milliárd dollár. És a divat nemcsak jelentős gazdasági szereplő, hanem egyúttal a világ egyik legkörnyezetszennyezőbb iparága is

Méregző anyagoktól, vegyszerektől habzó indiai folyók, éjjel-nappal permetezett észak-amerikai gyapotföldek, európai szemmel nézve lehetetlen körülmények között, 40 °C-ban, naponta 12–16 órát robotoló ázsiai ruhagyári munkások. A The True Cost című dokumentumfilmet nézem. A megdöbbentő képek, az interjúk készülhettek volna akár Thaiföldön, Bangladesben, Pakisztánban vagy Kambodzsában is. Az utóbbi évtizedben ugyanis ezekben az országokban készülnek a piacot uraló mainstream ruhamárkák, amelyek egy része Magyarországon is megtalálható. Az előállítás errefelé nemcsak olcsóbb, de nyomós érv, hogy lazák a szabályozások, alacsony az adó, virágzik a korrupció, nem kell foglalkozni biztosítással, a munkások jogai minimálisak, megélhetésre viszont szükségük van. Szabnak-varrnak, bőrt cserzenek, olcsó ruhát, cipőt, táskát és még ki tudja, mi mindent (illetve mit nem) állítanak elő a nyugati világ számára. Elég csak kiemelni egy-két ruhadarabot a szekrényünkéből, és megnézni a címkéjét, a legtöbbször ez áll: Made in China, Made in Bangladesh, Made in Thailand. Kevés kivételtől eltekintve e címkék azt jelentik, hogy az adott darab eldobható, nem minőségi, tömegtermék és nagyon olcsó. A kérdés az, vajon mi az olcsóság ára?

A RANA PLAZA TRAGÉDIÁJA

2013. ÁPRILIS 24-ÉN
KONSTRUKCIÓS HIBA
MIATT ÖSSZEOMLOTT
A BANGLADESBEN
TALÁLHATÓ RANA PLAZA.
A NYOLCEMELETES ÉPÜLETET
EREDETELEG NÉGYEMELETESRE
TERVEZTÉK. A KÉSŐBBI
RÁÉPÍTÉS ENGEDÉLYEK
NÉLKÜLI TÖRTÉNT

RANA PLAZA

A ruhaiparban dolgozók 80%-a nő, legtöbbször 18 és 24 év közötti, és nem ritka a gyermekmunka sem. A nők szinte az egész életüket a gyárban töltik: ott dolgoznak, ott esznek, sokszor a túlórák miatt ott is alszanak, és ha úgy alakul, ott szülnék.

Andrew Morgan, a The True Cost rendezője ugyanannyit foglalkozott a divattal, mint a ruhavásárlók többsége. 2013. április 24-én azonban történt valami: Banglades fővárosában, Dakkában összedőlt egy nyolcemeletes ruhagyár, a Rana Plaza. A tragédiában 1134 ember vesztette életét, száznál is többet eltűntnek nyilvánítottak, és több ezren – többségében nők és gyerekek – megsérültek. Nem véletlen: a ruhaiparban dolgozók 80%-a nő, legtöbbször 18 és 24 év közötti, és nem ritka a gyermekmunka sem. A nők szinte az egész életüket a gyárban töltik: ott dolgoznak, ott esznek, sokszor a túlórák miatt ott is alszanak, és ha úgy alakul, ott szülnék.

A Rana Plaza tragédiája után a helyszínen készült drámai felvételek bejárták a világot, a média elkezdett foglalkozni az úgynevezett fast fashion jelenséggel, a divatipar leggyorsabban fejlődő, legagresszívabb, legkörnyezetszennyezőbb ágával, amely számára a profit mindennél fontosabb. A rendező, Morgan maga is úgy döntött, feltesz néhány nagyon egyszerű kérdést: kik készítik a ruháit, amiket nap mint nap visel? Milyen körülmények között dolgoznak ezek az emberek? Vajon mennyit keresnek?

Tényleg nagyon egyszerű kérdések, nem lehet azonban eléggé hangsúlyozni, mibe tenyerelt bele... Csak egy példa: a Forbes 2017-es listája szerint a Föld negyedik leggazdagabb embere Amancio Ortega, a spanyol Inditex divatbirodalom vezetője. Olyan, itthon is elérhető márkák tartoznak a vállalatához, mint a Massimo Dutti, a Zara, a Stradivarius, a Pull&Bear vagy a Bershka ruházat, az Oyso fehérnemű vagy a Zara Home lakástextil és -dekorációs márka.

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

A MÁRKÁK SEM TUDJÁK, HOL KÉSZÜLNEK A RUHÁK?

A RANA PLAZA-TRAGÉDIA UTÁN A CÉGEK TÖBBSÉGE AZT ÁLLÍTOTTA, NEM ÁLLT KAPCSOLATBAN A GYÁRRAL, BESZÁLLÍTÓKTÓL VÁSÁROLTAK. MA MÁR NYUGATI MULTICÉG ILYET NEM ENGEDHET(NE) MEG MAGÁNAK. A CÉG ÉS A GYÁR KÖZÖTTI KÖZVETÍTŐNEK FONTOS SZEREPE VAN, A MÁRKA HIRNEVE BÁNJÁ, HA NEM MEGFELELŐEK MEG A GYÁRTÁS KÖRÜLMÉNYEI

DIVAT, IPAR, MODELL

Ahhoz, hogy megértsük, miért lett a divat, ezen belül is a fast fashion globális problémaforrás, látnunk kell a működését. A divat, egészen pontosan az öltözködés a kezdetek kezdete óta jelen van az életünkben. Társadalmunkban alapvető norma, hogy felöltöztetjük a testünket, így ruhát vásárolnia mindenkinek kell. Ha innen nézzük, a divatipar problémája mindenki gondja.

Az öltözködés – praktikus voltán túl – egyfajta kódrendszer is, amely évezredek alatt folyamatosan változott. Ki tudná ma már megmondani (a divattörténet kutatóin kívül), mit jelentett a rómaiak arannyal hímzett, festett, lila tógája, mikor hordhatott egy férfi olyan cipőt, amelynek magas, vörös sarka volt? Vagy mikor kezdtek el inkább a nők díszesebben öltözni, hogy az egyre egyszerűbb viseletekben megjelenő, dolgozó férfiak helyett ők reprezentálják a férjek vagyonát? Ma más kódrendszer van érvényben, de ma is ugyanúgy sokat elmond rólunk, hogy milyen ruhát viselünk – vagy milyen nem –, hogy követjük-e a divatot. De az is kód, ha éppen nem követjük. Ha belépünk egy helyiségbe és a csoport vezetőjét keressük, nagyobb valószínűséggel előbb lépünk oda egy öltönyt viselő úrhoz vagy elegáns hölgyhöz. Nagy zavart kelt, ha kiderül, hogy az öltözeke miatt egy gyakornokot néztünk vezetőnek, nem pedig azt a farmeros-pólós fickót, aki a monitor mögött piszmozg valamin...

A 20. században kialakult egy „klasszikus” divatipari modell, amely sokáig tartotta magát, ám

A DIVAT MONDJA MEG, HOGY KI VAGY?

A TÁRGYAKKAL SOKSZOR MAGÁT AZ ÉLETÉRZÉST VÁSÁROLJUK MEG, IGY VAN EZ A DIVATTÁRGYAK ESETÉBEN IS. A KÖZÖSSÉGI MÉDIA (ÉS MA FŐKÉNT AZ INSTAGRAM) MÉG INKÁBB RÁSEGÍT, HOGY HAMIS KÉPET FESZTHESSÜNK MAGUNKRÓL MÁSOK – ÉS SOKSZOR SAJÁT MAGUNK – SZÁMÁRA

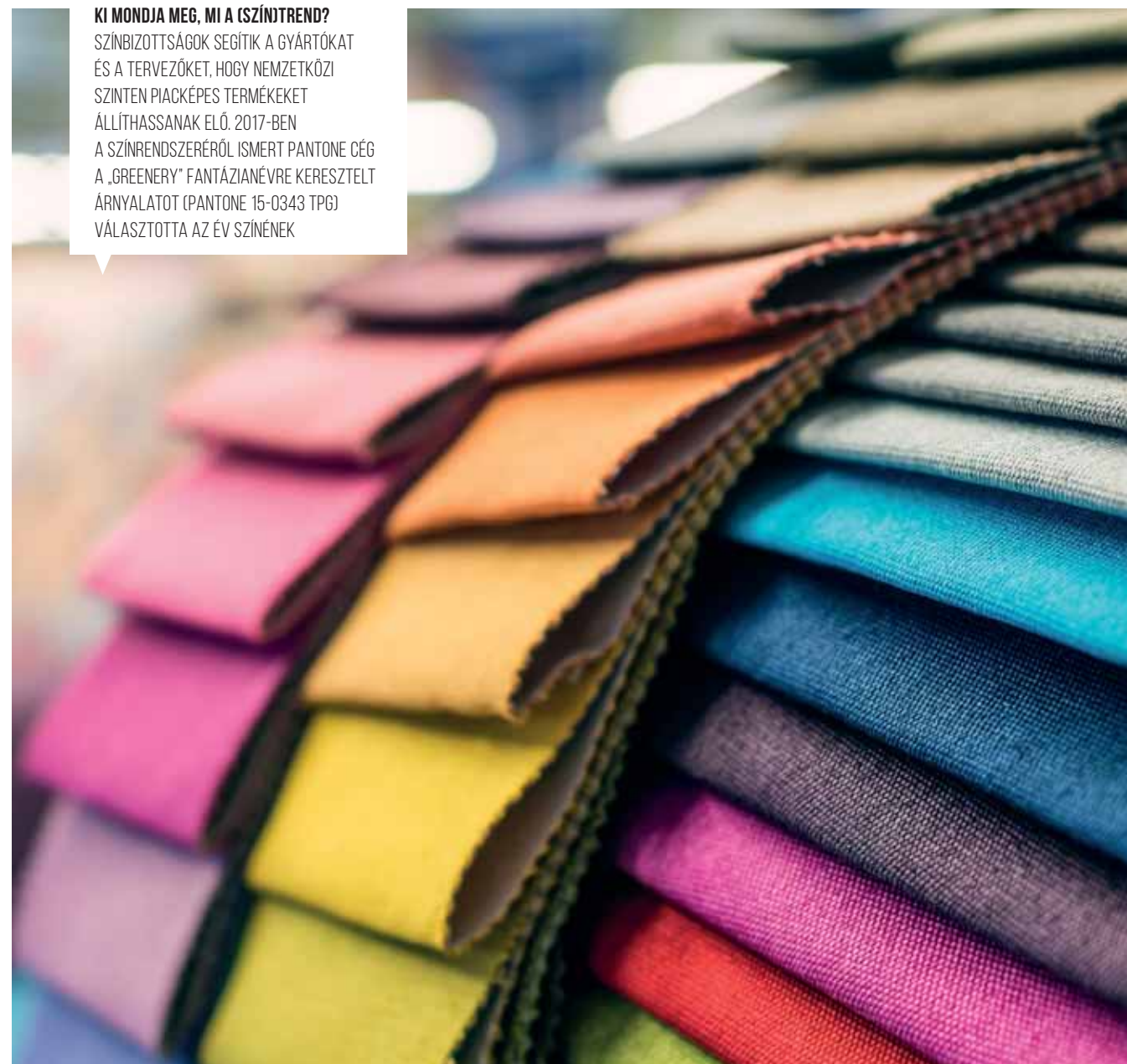
Ki tudná ma már megmondani, mit jelentett a rómaiak arannyal hímzett, festett, lila tógája, mikor hordhatott egy férfi olyan cipőt, amelynek magas, vörös sarka volt?!

Korábban, hosszú ideig évente kettő (tavasz–nyár, ősztél), később négy kollekciónal jelentkeztek a trendeket diktáló divatházak, és a tömegtermelés is ezt a menetrendet követte. Aztán valami megváltozott...

az utóbbi egy-két évtizedben drasztikusan átalakult. Korábban, hosszú ideig évente kettő (tavasz–nyár, ősztél), később négy kollekciónal jelentkeztek a trendeket diktáló divatházak, és a tömegtermelés is ezt a menetrendet követte. Aztán valami megváltozott: Észak-Amerikában megjelent a fast fashion mint gyártási modell. Ez az amerikai textilgyártók érdekvédelmi lépése volt: fel akarták venni a versenyt a külfölddel, szerették volna gyorsabban kielégíteni a piaci igényeket. A módszer bevált, ma már a fast fashion modell alapján működő láncok (Zara, H&M, Mango, Primark) uralják a divatot.

KI MONDJA MEG, MI A (SZÍN)TREND?

SZÍNBIZOTTSÁGOK SEGÍTIK A GYÁRTÓKAT ÉS A TERVEZŐKET, HOGY NEMZETKÖZI SZINTEN PIACKÉPES TERMÉKEKET ÁLLÍTHASSANAK ELŐ. 2017-BEN A SZÍNRENDSZERÉRŐL ISMERT PANTONE CÉG A „GREENERY” FANTÁZIANÉVRE KERESZTELTE ÁRNYALATOT (PANTONE 15-0343 TPG) VÁLASZTOTTA AZ ÉV SZÍNÉNEK

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

SOK, OLCSÓ, KACAT

A rendszer lényege: termelj olcsón, termelj sokat, adj el minél többet! Ennek megfelelően ezek a márkák évente nem kettő-négy, hanem 52 kollekciónal lépnek piacra! Hatékonyan serkentik az igényt, hogy azt érezzük: szükségünk van új ruhákra, különben nem azt kommunikáljuk magunkról, hogy képesek vagyunk tartani a lépést a világgal, jól nézünk ki, képben vagyunk, tartjuk a tempót a fiatalokkal és nem öregszenk. Mai kultúránk ezt követeli, és a fast fashion márkák ezt használják ki.

És még mást is! Korábban csak kevesen engedhették meg maguknak, hogy olyan ruhákat viseljenek, amit a legnagyobb tervezők mutattak be. A fast fashion azonban demokratizálta a divatot, a tervező-sztároktól „merít inspirációt”. Egy tizenéves, egy huszonéves egyetemista vagy egy pályakezdő ma pont ugyanannyira divatos lehet egy, az eredetihez nagyon hasonló, de olcsóbb darabban, mint az, aki az eredeti Chanelt vagy Louis Vuittont vásárolja meg.

Egy tizenéves, egy huszonéves egyetemista vagy egy pályakezdő ma pont ugyanannyira divatos lehet egy, az eredetihez nagyon hasonló, de olcsóbb darabban, mint az, aki az eredeti Chanelt vagy Louis Vuittont vásárolja meg.

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

A hétköznapi használati tárgyak életciklusát átgondolva magunk is látjuk, hogyan minősül át a csillogó, áhított árucikk először kacattá, majd lesz belőle szemét.

Plusz a divat olyan gyorsan változik, hogy mire a nagy cégek levédethetnének egy-egy modellt, az már ki is ment a divatból. A hétköznapi használati tárgyak életciklusát átgondolva magunk is látjuk, hogyan minősül át a csillogó, áhított árucikk először kacattá, majd lesz belőle szemét. Ugyanez a ruháknál is érvényes, hiszen a divatos, trendi, menő darab egyszer csak gönccé vagy ronggyá változik a szemünkben, amikor reggelente a teli gardrób előtt állva nem tudjuk eldönteni, mit vegyünk fel, miközben folyamatosan új és trendi darabokért járjuk a boltokat. Aztán, amikor a göncöket hordhatatlan szemétté fokozzuk le, akkor szeretnénk túladni rajta, lehetőleg minél előbb, mert csak foglalja a helyet.

Bármennyire is azt gondoljuk, ellent lehet állni ennek az örült körforgásnak, a számok nem ezt bizonyítják. 2016-ban körülbelül 80 milliárd ruhadarab készült a Földön! Ez négyszerese a 1996-os termelésnek! Ráadásul a divat problémája nem a ruhák kiszabásánál kezdődik és nem a boltba kerüléssel ér véget. Egy ruha elkészítése egészen hosszú folyamat, amelyet szinte lehetetlen minden ízében pontosan átlátni. És nemcsak a fogyasztó, a márká részéről is...

A FAST FASHION ÜZLETEK „TRÜKKJEI”

A HETENTE MEGÚJULÓ KÍNÁLAT, FOLYAMATOS LEÉRTÉKELÉS, A VÁSÁRLÓT AZ EGÉSZ ÜZLETEN VÉGIGVEZETŐ ELRENDEZÉS, AZ OTTHONI PRÓBÁLÁS LEHETŐSÉGE MIND-MIND CSAK AZT CÉLOZZA, HOGY MINÉL TÖBBET VÁSÁROLJUNK

A STREET FASHION URALKODÓI

RÉGEN A KIRÁLYI UDVAR LAKÓI, MAJD AZ ARISZTOKRATÁK, AZTÁN A SZTÁROK DIKTÁLTÁK A DIVOT. MA A DIVAT- ÉS SZÉPSÉGBLOGGEREK, YOUTUBE-EREK, INSTAGRAM-BLOGGEREK MUTATJÁK MEG, MIT VISELJÜNK HOLNAP. EHHEZ SOK PÉNZ SEM KELL: GYAKRAN ŐK IS A FAST FASHION ÜZLETEK KÍNÁLALÁBÓL ÖLTÖZNEK

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

A FEHÉR PAMUTPÓLÓ ÉLETE

Elég végigkövetni egy egyszerű fehér póló útját, hogy lássuk, mennyi buktatója van a történetnek. Szükség van alapanyagra, amely lehet természetes (növényi, állati) vagy mesterséges szálás anyag. Ha nem bírjuk a műszálát, nagy valószínűséggel pamutpólót választunk. De vajon tisztában vagyunk-e azzal, hogy a pamutot az egyik legnagyobb vízigényű haszonnövényből, a gyapotból állítják elő? A WWF különkampányt épített arra, hogy felhívja a figyelmet: egyetlen pamutpóló előállításához 2700 liter(!) édesvízre van szükség (egy ember 2 és fél évi ivóvízszüksége). A gyapot ráadásul rendkívül érzékeny, így a Földön az évente felhasznált növényvédő szerek 25%-át végső soron a hagyományos pamut előállításához alkalmazzák. A mérgező anyagok pedig nem kímélik az élő és védendő szervezeteket sem. Az így kialakuló betegségek persze eddig is jelen voltak, de az elmúlt húsz évben az esetek száma drasztikusan emelkedett – és nemcsak a harmadik világban, hanem Észak-Amerikában is!

Ha megvan az alapanyag (jelen esetben a pamut), el kell jutnia a termék gyártási helyszínére. Minél messzebb van a textilgyár a ruhagyártól, annál jobban terheljük a környezetet. A ruhagyárban kiszabják a pólónk alkatrészeit, és ezeket összevarrják. Az, hogy kik és milyen körülmények közt végzik ezt a munkát, a legtöbb vásárló számára ismeretlen.

MINDEGY, MILYEN A MÁRKÁJA

ÁZSIÁBAN UGYANABBAN A GYÁRBAN, UGYANOLYAN KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT, MEGKÖZELÍTŐLEG AZONOS FIZETÉSÉRT KÉSZÜLHET EGY FAST FASHION ÉS EGY PRÉMIUM MÁRKA FEHÉR PÓLÓJA. ATTÓL, HOGY VALAKI PRÉMIUM TERMÉKEKEN DOLGOZIK, NEM LESZ TÖBB A BÉRE

A gyapot rendkívül érzékeny, így a Földön az évente felhasznált növényvédő szerek 25%-át végső soron a hagyományos pamut előállításához alkalmazzák. A mérgező anyagok pedig nem kímélik az élő és védendő szervezeteket sem.

A LEGOLCSÓBB MUNKAERŐ

A TEXTILIPARBAN BANGLADESBEN TALÁLHATÓ; A DOLGOZÓK TÖBBSÉGÉVEL HATÁROZATLAN IDEJŰ SZERZŐDÉST KÖTNEK, ÍGY NEM KELL NEKIK A SZABADSÁGOKAT VAGY A TÁPPÉNZT FIZETNIŰK, NEM KAPNAK VÉDŐFELSZERELÉST, NINCS BIZTOSÍTÁSUK, A TÚLÓRA VISZONT KÖTELEZŐ

A legtöbb darab nem marad évekig a szekrényben, hiszen a divatos holmik pillanatok alatt divatjamúlttá válnak. (És persze az olcsó alapanyagok és a silány minőség miatt hamar tönkre is mennek.)

A divatipar napszamosai nem véletlenül arctalanok és névtelenek. Könnyebb a vásárlók lelkiismerete, ha nem gondolnak bele: a ruháikat emberek készítik...

Az elkészült ruhadaraboknak aztán el kell jutniuk az üzletekbe, s innen már csak egy lépés, hogy hozzánk kerüljenek. De a történet még korántsem ért véget! Elkezdjük viselni, közben pedig tisztítani kell, amely újabb kérdéseket vet fel. Nem mindegy, hányszor mossuk, milyen hőfokon, milyen vegyszerekkel küzdünk, használunk-e szárítógépet vagy sem.

Bár eddig biopamutról volt szó, ám tegyünk egy kis kitérőt a műszálak anyagok felé! (Már csak azért is, mert 2017-ben egyre több szó esik a mikroműanyag-szennyezésről, ezen belül is a műszálak ruhák mosása okozta mikroszál-szennyezésről. Egy ruhadarabról ekkor aprócska, szabad szemmel nem látható szálak szakadnak le, amelyek a természetes vizeinkbe kerülnek, és előbb-utóbb bekerülnek a táplálékláncba is. A következmények pedig nem épp megnyugtatóak.)

És még mindig nincs vége az életútnak. A legtöbb darab nem marad évekig a szekrényben, hiszen a divatos holmik pillanatok alatt divatjamúlttá válnak. (És persze az olcsó alapanyagok és a silány minőség miatt hamar tönkre is mennek: a javítás gyakran többre kerül, mintha új ruhát vásárolnánk. Így hát irány a kuka!)

FOTÓ: STOCKPHOTO

2016 elején több afrikai ország (Burundi, Kenya, Ruanda, Tanzánia és Uganda) is tiltakozott a beáramló használtruha- és bőrárdömping ellen, mert megfojtja a helyi kézművesipart.

Ruanda, Tanzánia és Uganda) is tiltakozott a beáramló használtruha- és bőrárdömping ellen, mert megfojtja a helyi kézművesipart.

És tudatában vannak, hogy a használt ruha végül is olcsó kínai, indiai vagy bangladesi holmi, ami egy kicsit „megáll” Európában vagy Amerikában, és onnan jut hozzájuk. Akkor miért ne vennék meg egyenesen Ázsiából, teljesen újonnan, ha épp szükségük van rá?

Panipat 400 ezres városa Indiában. Évente 100 000 tonna használt ruha érkezik ide. A nyugati ember által levetett, eldobott holmikot hasznosítják újra: szálakra bontják, majd silány minőségű fonalat, textilárut készítenek belőlük. Ezek tovább folytatják felesleges útjukat a világban: Ázsia és Afrika szegényebb országaiba kerülnek sálak, takarók, textilek formájában. Jó, ha egy-két szezon kibírnak.

És a panipati asszonyok azon tanakodnak a tökéletes állapotú „használt ruhák” fölött, hogy vajon a szegény nyugati népeknél vízhiány van-e, vagy olyan drága a víz, hogy inkább nem mosnak? Olcsóbb nekik inkább újat venni, és a régiüket néhány használat után eldobni?

SZEMÉT-LÉT

Csak azzal, hogy eldobhatóvá vált a divat, rendkívüli környezetterhelés jelent meg. Itthon évente kb. fél kiló ruhát dobunk ki, ezzel szemben Nyugat-Európában fejenként 4 kilótól válnak meg, az Egyesült Államokban pedig évente összesen 14 millió tonna ruhaszemét keletkezik! (Ez fejenként 43 kg-ot jelent!)

Bár egyre több fast fashion márka hirdeti, hogy visszaveszi a ruhákat és újakat készít belőlük, ahogy a gyártási körülményekkel sem lehetünk teljesen tisztában, úgy nagyon nehéz nyomon követni, mi is történik a fast fashion cégekhez visszavitt ruhákkal. Ráadásul az adatok sem meggyőzőek: jelenleg csak a ruhák töredékét tudják újrahasznosítani, nincs meg a megfelelő infrastruktúra, a visszaszolgáltatott mennyiség pedig óriási.

HÁNY BALESET KELL?

BANGLADES EXPORTBEVÉTELÉNEK 80%-A A RUHAIPARBÓL SZÁRMAZIK. A RANA PLAZA TRAGÉDIÁJA ÓTA VÁLTOZÁST ÍGÉRTEK, TÖBB NAGYSZABÁSÚ ELLENŐRZÉST TARTOTTAK. 2017 JÚNIUSÁBAN 11 RUHAGYÁRI MUNKÁS ÉLETÉT KÖVETELTE, AMIKOR A MULTIFABS LIMITED RUHAGYÁRBAN FELROBBANT EGY KAZÁN

RUHÁK A „RÁSZORULÓKNAK”

A FELAJÁNLOTT RUHÁK ESETÉN IS TUDATOSNAK KELL LENNÜNK! AZT HINNÉNK, MILYEN JÓ, HA A NEM HASZNÁLT VAGY MEGUNT RUHÁINKAT AFRIKÁBA KÜLDJÜK, KÖZBEN ELKÉPZELHETŐ, HOGY PONT EZZEL TESSZÜK TÖNKRE A HELYI RUHAIPART, AMELY AZ ÖNFENNTARTÁS FONTOS ELEME LEHETNE

BŐRCIPŐ, BŐRTÁSKA, BŐRÖV

INDIA BŐRIPARA AZ EGYIK LEGJELENTŐSEBB A VILÁGON, LEGNAGYOBB FELVÁSÁRLÓJA AZ EU. NEMCSAK AZ ÁLLATOKKAL TÖRTÉNŐ BÁNÁSMÓD MIATT MEGKÉRDŐJELEZHETŐ A TEVÉKENYSÉGÜK, DE A CSERZŐMŰHELYEK KÖRNYEZETSZENNYEZÉSE IS RENDKÍVÜL SÚLYOS

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

CSAK TUDATOSAN!

Eldöntöttem, nem vásárolok többé fast fashion üzletben. Később már a kíváncsiságom hajtott ennél is tovább: e cikk írásakor épp kilenc hónapja és öt napja döntöttem el, hogy nem vásárolok ruhát, cipőt, táskát, egyéb kiegészítőt. Az egyéves fogadalmam majd októberben jár le. Az elmúlt hónapokban több, fenntartható és etikus szellemben alkotó tervezővel, személyi stylisttal, divatszakkemberrel, újságíróval beszélgettem erről, akikkel mindig arra jutottunk, hogy nem ez a követendő példa.

Sokkal inkább: legyünk tudatában annak, hogy vásárlóként óriási hatalom van a kezünkben! Mert e problémakörre a gyakori reakció: ugyan, mi nem környezetszennyező? Valamibe meg kell halni, nem? Engem nem érdekel, nekem csak egy új pólóra van szükségem! Értem, értem, de ha egyszer imádom vásárolni, akkor mit tegyek? Jó, hogy te ezt csinálod, én nem bírnám! Jaj, ne is mondd, annyi szörnyűség van, nem lehet mindent a vállunkra venni!

Mindent nem is, de – mondjuk – a ruhavásárlásainkkal pont olyan kérdésekben vagyunk döntéshozó helyzetben, mint a gyerekmunka, a női munkaerő, a vízkészlet, a természet kizsákmányolása, a környezetszennyezés.

Addig nem lesz változás, ameddig csak azt kérdezzük egy ruhadarabra nézve: „Mégis, mi kerül ezen ennyibe?”. Vannak viszont olyan kérdések, amelyeket fel kell tennünk ahhoz, hogy tudatos vásárlókká váljunk.

Ha nem merülnek fel bennünk egyre élesebben e kérdések, a fast fashion ipar szabadon működhet ebben a formában. Kérdezzük meg,

A ruhavásárlásainkkal pont olyan kérdésekben vagyunk döntéshozó helyzetben, mint a gyerekmunka, a női munkaerő, a vízkészlet, a természet kizsákmányolása, a környezetszennyezés.

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
MENGYÁN ESZTER

TRENDFM 94.2
GAZDASÁGIRÁDIO CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

HAJNALTÓL NAPESTIG

BANGLADES – KÍNA UTÁN – A VILÁG MÁSODIK LEGNAGYOBB KÉSZRUHA-ELŐÁLLÍTÓJA. A 160 MILLIÓS LAKOSSÁGBÓL 4 MILLIÓAN DOLGOZNAK A TEXTILIPARBAN. A MUNKÁT 85%-BAN NŐK VÉGEZIK, AKIK A VIDÉKI FALVAKBÓL ÉRKEZNEK A FŐVÁROSBA, NAPI 10–16 ÓRÁT DOLGOZNAK, ÉS SOKSZOR ŐK AZ EGYEDÜLI CSALÁDFENNTARTÓK

KONTROLL NÉLKÜL

A NYUGATI VILÁGBAN ÉRTÉKESÍTETT MÁRKÁK EGYRE INKÁBB ODAFIGYELNEK AZ ÁTLÁTHATÓSÁGRA, DE MI VAN AZ IPARNAK AZZAL A RÉSZÉVEL, AMIRE RÁLÁTÁSUNK SINGCS? A HELYI IGÉNYEKET KISZOLGÁLÓ OLDALT SENKI SEM ELLENŐRZI...

milyen az alapanyag, legyünk kíváncsiak arra, mivel kezelték a bőrt, mivel festették a textilt, ami a bőrünkkel érintkezik! Próbáljuk kideríteni, kik és milyen körülmények között gyártották az adott cipőt, sálát vagy kabátot! Mielőtt megvesszük, tegyük fel a kérdést: biztosan viselni fogjuk-e az adott ruhadarabot legalább harmincszor, vagy még annál is többször? Ha pedig már megvettük, akkor használjuk, szeressük, legyen olyan ruhadarab, aminek története van!

A tudatosságban nincsenek mindenkire egyaránt érvényes szabályok, csupán lehetőségek. Mi fér bele az érzékenységünkbe? Mi a megengedhető az élethelyzetünkben? Ha viszont abban a kiváltságos helyzetben vagyunk – mert valószínűleg európaiak vagyunk, nem a létminimum alatt élünk, internetezünk, Földgömböt olvasunk –, hogy döntéseket hozhatunk a fogyasztási szokásainkkal kapcsolatban, akkor azt tegyük felelősséggel! Ehhez az kell, hogy ismerjük magunkat, nézzünk szembe a motivációinkkal, értsük meg, mit és miért teszünk! Például: miért vásárolunk annyi ruhát és épp ott, ahol...

MENGYÁN ESZTER
FENNTARTHATÓ DIVATTAL
FOGLALKOZÓ BLOGGER,
ÚJSÁGÍRÓ

[HTTP://WWW.HOLYDUCK.HU](http://WWW.HOLYDUCK.HU)

A bald eagle with its wings spread, standing on a snowy surface next to a piece of meat. The eagle is facing right, and its wings are fully extended, showing the intricate patterns of its feathers. The background is a soft, out-of-focus snowy landscape.

MADÁRTÁVLAT

RAGADOZÓ MADARAK: TOLLAS ARISZTOKRATÁK

▷ SZÖVEG ÉS KÉP: BALÁZS ISTVÁN „BALU”

Mindig is az ornitológusok „kivételezettjei” voltak, és a hétköznapi madárkedvelők esetében sincs ez másképp. A technikai fejlődés ezt a tudományterületet sem hagyta érintetlenül: ma már egy-egy veszélyeztetett vagy más okból nagy érdeklődéstől övezett fajnak külön kutatási és védelmi menedzsmentje, honlapja van, jelentős támogató háttérrel. Érdekes lenne látni, ahogy Alexander Graham Bell vagy épp Herman Ottó rácsodálkozna egy online madártani adatbázisra...

A mai ragadozó madarak kialakulásának csúcspontja valamikor 3–6 millió évvel ezelőtt lehetett, ekkorra főbb morfológiai sajátosságai mellett alapvető viselkedésmintáik is létrejöttek. Jó pár millió éve tehát, hogy a – vonuló madarak évről évre bejárják szokásos égi ösvényeket, a tavaszi és őszi mozgalmak időszakban száz kilométert is megtéve naponta. A komoly igénybevételhez kültakarójuk is remekül alkalmazkodott: tollaik alakja és minősége kiválóan alkalmas a gyors légi manőverezéshez csakúgy, mint – ahogy a keselyűk masszív evezőtollai – a hosszú termikeléshez (energiabefektetés nélküli emelkedéshez és sikláshoz).

A több mint háromszáz fajt számláló társaság rendkívül sokszínű: a trópusokon élő, parányi verébsólymaktól a hatalmas, tízkilós sasokig, keselyűkig számos csoportjukat különítik el. Ezek a tollas vadászok – nem meglepő módon – jobban kedvelik az eldugott, nehezen megközelíthető helyeket. Megtalálni és alaposan megfigyelni őket ezért

A több mint háromszáz fajt számláló társaság rendkívül sokszínű: a trópusokon élő, parányi verébsólymaktól a hatalmas, tízkilós sasokig, keselyűkig számos csoportjukat különítik el.

▶ **MEZEI ÉTKEZDE**

ÖREG TOLLRUHÁS, HÍM
KERECSENSÓLYOM KIADÓS
VETÉSIVARJÚ-LAKOMÁJA KÖZBEN

A már egy évszázada hagyományosnak számító gyűrűzés és az idén krisztusi korba lépett műholdas telemetria alkalmazása továbbra is kiválóan megfér

▶ **HATALMASOK CSETEPATÉJA**

A SOK MÁZSA FRISS TÁPLÁLÉK MELLETT ÁLTALÁBAN BÉKÉSEN MEGFÉR TÖBB TUCAT RÉTISAS IS, A DOMINANCIA FENNTARTÁSA AZONBAN, – NÉMI KAKASKODÁSSAL – NÉHA ELŐTÉRBE KERÜL

nem könnyű feladat – egyetlen populáció alapsabb megismerése akár évtizedeken is átívelhet. Sok időt kell repülni és autóban zötykölődve tölteni, gyalogolni, mászni és nem utolsósorban távcsővel pásztázni az eget és a látóhatárt. Persze vannak kivételek: előfordult például, hogy csak egy öreg kolostor lépcsőin kellett felkapaszkodni, hogy a fészket ellenőrizhessük.

Hosszabb távú megfigyeléshez a madarakat jelölni kell. A már egy évszázada hagyományosnak számító gyűrűzés és az idén krisztusi korba lépett műholdas telemetria ragadozó madarakon való alkalmazása továbbra is kiválóan megfér egymás mellett. Az első, műholdas adóval ellátott ragadozó madár egy fehérfejű rétisas volt az Egyesült Államokból, ami épp 33 éve kapta akkor még kicsit „fapados” adóját. Azóta persze több tucat faj egyedét látták el apró hátizsákkal azért, hogy pontos képet kaphassunk vonulásukról és elősegíthessük védelmüket.

A NÉV NEM MINDIG KÖTELEZ!

Az élőlények tudományos szintű rendszerezése a 18. században a kettős nevezéktan megalkotásával lépett magasabb szintre Carl von Linné svéd természettudós munkássága nyomán. Az elmúlt pár száz év során azonban egyes tudományos és nemzeti elnevezések kicsit megkoptak, vagy komolyan eljárt felettük az idő. És bár a névcsere sokszor valóban indokolt lenne, a korai elnevezések túl jól rögzültek a fejekben, és a változtatás sokszor nem egyszerű.

A névcsere sokszor valóban indokolt lenne, a korai elnevezések túl jól rögzültek a fejekben, és a változtatás sokszor nem egyszerű.

RAGADOZÓ-PORTRÉK EURÓPÁBÓL ÉS ÉSZAK-AMERIKÁBÓL

1. FIATAL TOLLRUHÁS KÉKES RÉTIHÉJA, 2. ÖREG TOLLRUHÁS TÖRPESÓLYOM, 3. ÖREG TOLLRUHÁS KÉKVÉRCSE TOJÓ,
4. FIATAL TOLLRUHÁS PARLAGI SAS, 5. FIATAL TOLLRUHÁS HÉJA, 6. KÉTÉVES SZIRTI SAS

RAGADOZÓ MADARAK RÖPKÉPEI HÁROM KONTINENSZRŐL

(EURÓPA, ÁZSIA ÉS ÉSZAK-AMERIKA)

1. FIATAL TOLLRUHÁS BÉKÁSZÓNAS,
2. VEDLÉSBEN LÉVŐ, ÖREG TOLLRUHÁS BARNA KÁNYA,
3. KÍGYÁSZÖLYV,
4. ÖREG TOLLRUHÁS KERECSENSÓLYOM TOJÓ,
5. FIATAL TOLLRUHÁS KÉKES RÉTIHÉJA,
6. ÖREG TOLLRUHÁS VÁNDORSÓLYOM,
7. ÖREG TOLLRUHÁS SZIRTI SAS,
8. FIATAL TOLLRUHÁS PARLAGI SAS,
9. ÖREG TOLLRUHÁS-SZALAGOS FARKÚ ÖLYV

Egy érdekes példa a rótfarkú ölyv esete, amit a tudomány *Buteo jamaicensis* néven ismer. Az elnevezés nem sokkal azután született, hogy az angolok a 18. században kihajóztak Jamaicából, feltehetőleg néhány ott talált példánnyal a fedélzeten. Akkor még fogalmuk sem volt arról, hogy a madár az egész észak-amerikai kontinensen elterjedt. De ilyen példákért nem kell a szomszédba menni, elég csak a hazánkban is élő kígyászölyv nevét górcső alá venni; itt maga az ölyv elnevezés a megtévesztő, mert ez a faj mind méretét, mind viselkedését tekintve közelebb áll a sasok világához. Az egyik legnemesebb eurázsiai madár, a parlagi sas nevében a parlagi elnevezést is simán felválthatná a korábban is használt császár előtag, melyet Rudolf trónörökös, 15 nap a Dunán című, 1890-ben megjelent könyvéből még így ismerhetünk.

FORRÁS: MEFRG (KÖZEL-KELETI SÓLYOMKUTATÓ CSOPORT)

RAGADOZÓK A FÖLD KÖRÜL

A közép-amerikai dzsungel mélyén a földön settenkedő erdei sólyom, a Szahara homokjában egy tevé teteméről felreppenő füles keselyű vagy épp a Sziklás-hegység fölött több ezer méter magasan vitorlázó, széles szárnyú ölyv egytől egyig a ragadozó madarak változatos világát gazdagítják – képviselőikkel egyedül az Antarktiszon nem találkozhatunk.

Egy adott fajt kiválóan jellemez annak elterjedési területe. A kiterjedt területen élő (kozmpolita) fajok egyik emblemikus képviselője a vándorsólyom – mintegy húsz alfaja összesen hat kontinensen van jelen. Más fajok élettere ugyanakkor akár egyetlen apró szigetre korlátozódhat, ilyenre jó példa a mauritiusi vércse vagy a szintén szűk életterű, óriás rétisas a Csendes-óceán északkeleti partvidékén. Az elterjedési terület egyik érdekes válfaja, mikor több ezer kilométerre vagy akár kontinensnyi távolságra találjuk meg költésben lévő képviselőit egyazon fajnak, óriási „fekete lyukkal” a térkép közepén. Erre kiváló példa az észak-amerikai vörösvállú ölyv, melynek az USA keleti és nyugati partvidékén is vannak jelentős állományai, vagy a törpesas, amely a Kárpát-medencéből mint költő faj napjainkra eltűnt, de relatíve egységes eurázsiai és észak-afrikai populációja mellett a 70-es években egy kisebb dél-afrikai állományát is felfedezték.

A ragadozó madarak egyik legismertebb csoportját a sólymok alkotják. Több mint 60 fajuk ismert, bár egyes kutatók szigorúan csak a Falco nemzetségbe tartozó fajokat sorolják ide (közéjük tartozik jelen cikk szerzője is) – számuk így már csak 40 körüli.

Hasonló fajgazdagsággal találkozunk a bolygónkon élő sasok körében is, velük főképp Euráziában és Afrikában találkozhatunk. Míg e két kontinens a legjobb „sasos helynek” számít, addig Észak- és Dél-Amerika ölyvben erős (közel

MŰHOLDAS VÁNDORLÁS

ANGOL ÉS OROSZ KUTATÓK HÁROMÉVES MUNKÁJÁNAK LENYOMATA IVARÉRETT VÁNDORSÓLYMOK MŰHOLDAS NYOMKÖVETÉSÉRŐL. ÁZSIA ÉSZAKI, TUNDRAI RÉSZEIRŐL KIINDULVA

Egy adott fajt kiválóan jellemez annak elterjedési területe. A kiterjedt területen élő (kozmpolita) fajok egyik emblemikus képviselője a vándorsólyom.

A középkorban még a ridegen tartott haszonállatok nem egy szappangyár termékének szolgáltattak alapanyagot elhullásuk után, hanem saját ökoszisztémájukban kerültek „felhasználásra”.

A keselyűk (23 faj 5 kontinensen) nagy testű dögeltakarítók, melyeknek európai fénykora valamikor a középkorban lehetett. Ekkor még a ridegen tartott haszonállatok nem egy szappangyár termékének szolgáltattak alapanyagát elhullásuk után, hanem saját ökoszisztémájukban kerültek „felhasználásra”. A mind sterilebbé váló „természetes” környezet nem kifejezetten könnyíti meg e klasszikus köztisztasági munkát ellátó élőlények mindennapjait. Az óvilági keselyűk csoportjától jól elkülöníthető hét újvilági keselyű közül talán a legérdekesebb a két kondorfaj, melyek pár száz éves természetvédelmi története eléggé eltérő ívet írt le. Észak-Amerika ikonikus madarát, a kaliforniai kondort egy közel három évtizedes természetvédelmi projekt kitartó megvalósításával sikerült megmenteni a kihalástól, s mára 3-400 egyede kering a délnyugati államok égén. Déli rokona, az andoki kondor sorsa bár kevésbé drámaian alakult, sajnos az ő egyedszámuk mára csökkenőben van.

A ragadozó madarak egy jól behatárolható csoportja a rétihéjéké, melyeknek több mint egy tucat képviselője él hat kontinensen – hazánkban 4 fajuk is előfordul. A felszínt pásztázó csoport jellegzetes, imbolygó repülése leginkább egy bizonytalan léptű hűsvéti locsolóra emlékeztet.

ÓRIÁS RÉTISAS

NEM TARTOZIK A HOSSZÚ TÁVÚ VONULÓK KÖZÉ. ITT ÉPP KAMCSATKA DÉLI RÉSZÉN RÖPPEM FÉSZKELŐTERÜLETE KÖRNYÉKÉN A NYÁR ELEJÉN

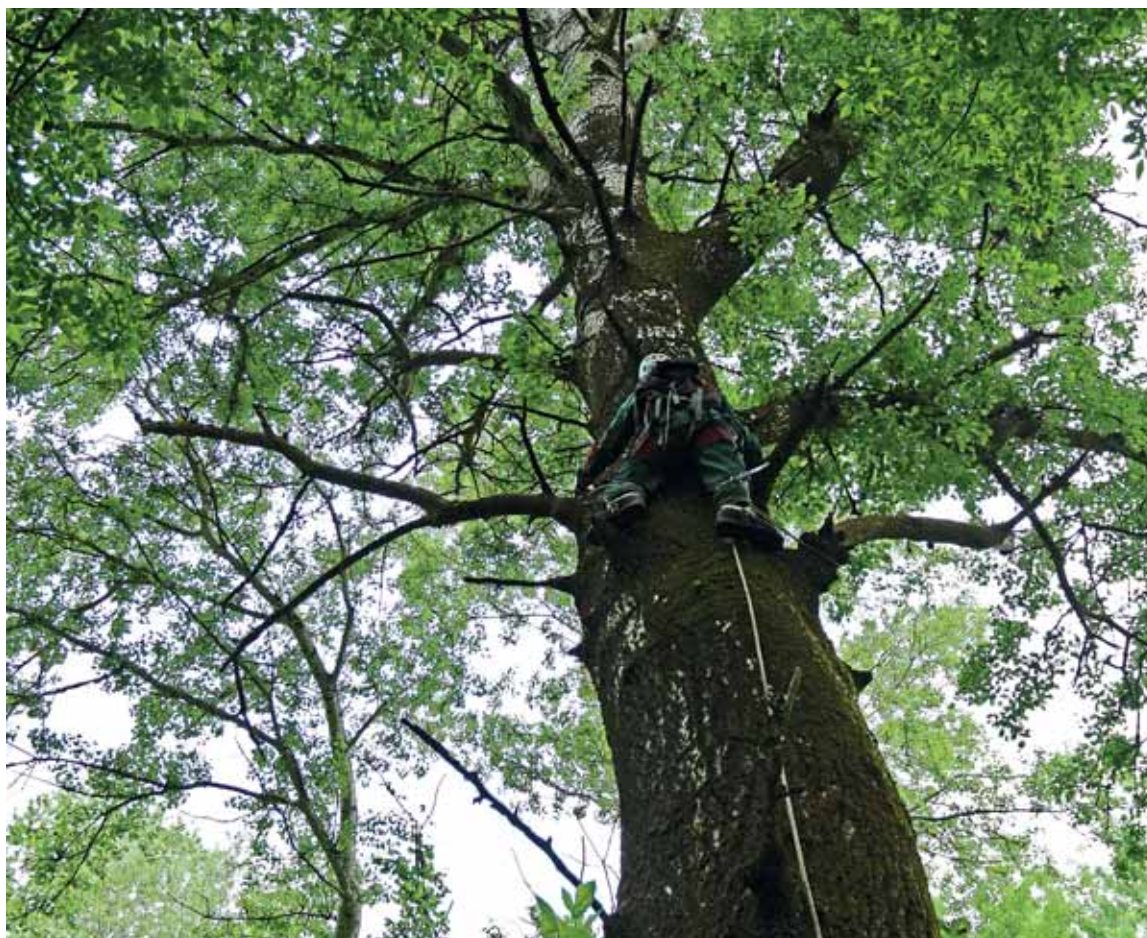

FORRÁS: MME GYÜRÜZÉSI KÖZPONT ÉS BALÁZS ISTVÁN („BALU”)

GYÜRÜS-TÁVLATOK

MAJD 500 GYÜRÜZÖTT, FIATAL KERECSENSÓLYOMRÓL VISSZAJELENTETT FELLELÉSEK TÉRKÉPES MEGJELENÍTÉSE, 10 ÉV MUNKÁJÁT KÖVETŐEN. A MINDÖSSZE TUCATNYI ADAT JÓL MUTATJA, HOGY A GYÜRÜZÉSI ADATOK INDIRECT MÓDON KERÜLNEK VISSZA A RENDSZERBE – SZEMBEN A MŰHOLDAS NYOMKÖVETÉSŰ MADARAK PRECÍZ, DIREKT ADATAIVAL. A GYÜRÜS MADARAKRÓL VISSZAÉRKEZŐ INFORMÁCIÓK VILÁGOSAN JELZIK, HOGY LEGTÖBBJÜK SORSA: LELÖVÉS, ÁRAMÚTÉS, BEFOGÁS... A LEGPRÓZAIABB ANTROPOGÉN TÉNYEZŐK...

(LOMB)KORONÁZÁSI SZERTARTÁS

Ritkán esik szó a ragadozó madarak időszakos otthonairól, a gyakran hatalmas gallyfészkekről, melyek már méretükkel, kivitelükkel és elhelyezkedésükkel is sokat elárulnak tulajdonosaikról. Arról, hogy mennyi idő alatt készül el egy fészke, kevés pontos adat áll rendelkezésünkre, ám annyi biztos, hogy – főképp a keselyűk és a sasok – rendkívüli precizitással dolgoznak, míg a fészkek nem lesz „kulcsrakész”. Általában elmondható, hogy néhány hetet vesz igénybe, mire költözhető állapotba kerül egy ragadozó fészke. Előfordul, hogy egyes években csak tatarozáson, magasztáson esik át a költőhely, különösen akkor, ha a helyszín annyira optimális (például ember által megközelíthetetlen), hogy az adott faj generációkon keresztül visszajár. (Feltéve, hogy a terület eltartóképessége nem romlik számottevően, ugyanis a fajok költési sikerességét ez alapvetően meghatározza, csakúgy, mint a táplálékforrás fészektől való távolsága; bizonyos messzeség fölött a ragadozó madárnak már egyszerűen „nem kifizetődő” a befektetett energia, mert a költés sikerességének esélye jelentősen csökken.)

A fészkek felkutatása időigényes, kitarást igénylő terepi munka, de egy-egy mestermű fellelése sokszor örök élményt jelent az erre fogékony

LÁTOGATÓBAN, ALULRÓL

A FÉSZKEK MEGKÖZELÍTÉSE SOKSZOR KOMOLY FELKÉSZÜLÉST ÉS ERŐNLÉTET IGÉNYEL, IGY AZ ÁRTÉRI ERDŐK RÉTISAS-FÉSZKEINEK „BEVÉTELE” IS

Arról, hogy mennyi idő alatt készül egy fészke, kevés pontos adat áll rendelkezésünkre, ám annyi biztos, hogy – főképp a keselyűk és a sasok – rendkívüli precizitással dolgoznak, míg a fészkek nem lesz „kulcsrakész”.

NEM KELL MINDIG LOMBOSERDŐ

A MEXIKÓBAN IS MEGTALÁLHATÓ BÓBITÁS KARAKARA GYAKRAN ÉPÍTI FÉSZKÉT KAKTUSZOK SZOMSZÉDSÁGÁBA

SZOBORSZERŰEN

AZ ŐREG VÁNDORSÓLYOM TÖKÉLETESEN ÉRZI MAGÁT A SOK SZÁZ ÉVES ANGOL ÉPÜLETEKEN, FŐKÉPP, HA NÉMI EMBERI SEGÍTSÉGET IS KAP A FÉSZKELÉSHEZ; ITT LEGINKÁBB EGY RÉGI VÍZKÖPÖRE EMLÉKEZTET A DÍSZES ALÁFESTÉSSEL...

NÉHA MÉG FA SEM KELL

FÖLDÖN FÉSZKELŐ PUSZTAI SAS MONGÓLIA KÖZÉPSŐ RÉSZÉN

szakembereknek, legyen az akár Kazahsztánban az Aral-tó északi partjának homokfalába kapart kerecsensólyom-fészke, vagy épp a Sziklás-hegységbeli, hatalmas szirti sas fészke: egy adrenalinlökettel mindig képes a felfedezőt megörvendeztetni.

A ragadozók költési szokásainak egyik érdekes jelensége a saját fészket nem építő, illetve fészkeparazita fajok jelenléte – ilyenek a sólymok, amelyek gyakran akár egy szimpla sziklaoromra „pottyantják” tojásaikat, vagy épp más fajok gallyfészkeit foglalják el, ha épp nem egy ember alkotta műfészkebe költöznek be.

Manapság azonban esetenként már ki sem kell mozdulnunk az aszfalt-

Esetenként már ki sem kell mozdulnunk az aszfaltrengetegből, hogy a ragadozók fészkelési szokásait megfigyeljük: egyes, zavarást jól tűró fajok akár városi környezetben is költésbe kezdenek.

rengetegből, hogy a ragadozók fészkelési szokásait megfigyeljük: egyes, zavarást jól tűró fajok akár városi környezetben is költésbe kezdenek. Berlin erdőkkal tarkított kerületeiben tucat szám költenek héják, New York hídjait, idősebb templomait és persze felhőkarcolóit pedig vándorsólymok vették birtokba. Ausztráliában a halászsasok a távközlési tornyokat sem restek a maguk képére formálni. A ragadozó madarak városi jelenlétének oka sokszor nagyon prózai: táplálékhiány, fészkelésre alkalmas, mesterséges objektumok és az épített környezet nyújtotta biztonság.

TOJÁSBÓL AZ ÉGBOLTRA

Ahogy a fészkek elhelyezkedése, mérete és kivitele kiválóan jellemzi építőjét, úgy a lerakott tojások száma is sokat elmond egy fajról. A ragadozók testmérete többnyire előrevetíti a faj költési stratégiáját, a fészkek nagyságát azonban sokszor a szezonálisan rendelkezésre álló táplálék és a tojó kondíciója is meghatározza. Egy vörös vércse akár 7-8 tojást is lerak, míg a hazánkban kis számban költő kígyászölyv – a másik öt kígyászölyvfajhoz hasonlóan – csupán egyetlen tojást rak. Vannak még náluk is óvatosabb duhajok, így az andoki kondor akár 1-2 év szünetet is beiktat, mielőtt egyetlen tojását a fészekbe tojja. Nem úgy az afrikai szavannák hosszú lábú fenegyereke, a titkármadár: egy jó évben akár három alkalommal is költésbe kezd, alkalmanként két-három tojással a „fedélzetén”. Érdekes jelenség

KEMÉNY MENET

EGY ÖREG TOLLRUHÁS PRÉRISÓLYOM TOJÓ GYŰRŰZÉSE SOKKAL KOMOLYABB FELADAT LEHET, MINT EGY HATALMAS SZIRTI SAS JELŐLÉSE

HÁZI KOSZT

AZ ELHULLOTT HASZONÁLLATOK KIVÁLÓ TÁPLÁLÉKFORRÁST NYÚJTANAK A MONGOL BARÁTKESÉLYŰKNEK...

JELŐLÉS ELŐTT

A NÉHÁNY HETES RÉTISASFIÓKA NYUGALOMMAL VÁRJA GYŰRŰSJELŐLÉSÉT

DÉL-JEMENI SÓLYOMVÁRTA

AZ ŐSZI VONULÁSI PERIÓDUSBAN SOKAN HETEKET TÖLTENEK SÓLYMOK BEFOGÁSÁVAL A BAB EL-MANDEB TÉRSÉGÉBEN. A SÓLYMOK VONULÁSA KEVÉSSÉ KISZÁMÍTHATÓ, ÍGY A TÜRELEM ÉS A KITARTÁS ELSŐDLEGES, HA VALAKI SZOROSABB KAPCSOLATBA SZERETNE KERÜLNI EGY-EGY VONULÓ RAGADOZÓVAL...

A ragadozó madarak inkubációs ideje 25 és 45 nap között változik, míg a természetesebb fajoknál majd' 60 napot is kitehet, amíg a szülőknek biztosítaniuk kell a tökéletes fészkelési környezetet és mikroklímát a tojások számára.

továbbá, hogy ha a költési periódus korai időszakában nincs eredmény, a ragadozó madarak pótköltésbe kezdenek. Inkubációs idejük 25 és 45 nap között változik, míg a természetesebb fajoknál majd' 60 napot is kitehet, amíg a szülőknek biztosítaniuk kell a tökéletes fészkelési környezetet és mikroklímát a tojások számára.

És még csak ezután jön a fiókanevelés időszaka, ami akár – mint a kaliforniai kondor esetében – fél évig is eltarthat, de a nagy termetű sasok fiókaínak is 2-3 hónap kell, mielőtt először szárnyat bontanak a kék égbolton. A fiatal, első éveiket taposó madaraknak nemcsak a felnőtté válás rögzös útját kell sikerrel venni, de a civilizáció buktatói felett is át kell libbenniük.

MADÁRGYILKOSOK

A ragadozó madarak, ha tehetik, kerülnek az ember közelségét; egyes fajok – kiváló alkalmazkodóképességük mellett – ennek is köszönhetik, hogy nem tűntek el a földtörténet süllyesztőjében. E madarak állományainak változását ennek ellenére több ezer éve befolyásolják antropogén tényezők. Már az ókori Egyiptomban is nagy jelentőséget tulajdonítottak nekik, főképp a sólymok kaptak kiemelt figyelmet; Hórusz istent például sólyomként (máskor emberi testtel és sólyomfejjel) ábrázolták. Mivel ipari méretekben folyt a sólyommúmiák készítése, egy idő után kimerült az utánpótlás, így más ragadozók is terítékre kerültek. A műszeres régészeti vizsgálatoknak köszönhetően ma már tudjuk, hogy sólymokon kívül karvalyok, vörös vércsék, barna rétihéják, ölyvek és egyéb ragadozók is kerültek a balsamozóasztalokra; a becslések szerint százezerrel estek áldozatul kampós csőrűek az egyiptomi istenek imádatának.

A műszeres régészeti vizsgálatoknak köszönhetően ma már tudjuk, hogy sólymokon kívül karvalyok, vörös vércsék, barna rétihéják, ölyvek és egyéb ragadozók is kerültek a balsamozóasztalokra.

VILÁGOS VISZONYOK

AZ ŐREG TOLLRUHÁS RÉTISASRA FELPILLANTÓ DOLMÁNYS VARJÚ TUDJA, KI AZ ÚR AZ ETETŐHELYEN

BIZSERGETŐ KÖZELSÉG

A PRÉRISÓLYOM BÉKÉSEN VÁRJA AZ ESŐ VÉGÉT EGY ÚJ-MEXIKÓI KÖZÉPFESZÜLTSGŰ ELEKTROMOS OSZLOPON. ESŐBEN MÉG NAGYOBB AZ ÁRAMÜTÉS VESZÉLYE

Sajnos, a ragadozó madarak intenzív pusztítása az újabb időkben sem hagyott alább, világszerte szomorú példák sokaságát lehet említeni a közelmúltból. Skócia szirtisas-állománya a múlt század első felében az intenzív üldözés hatására olyanmirea megfogyatkozott, hogy 1924-ben, az első komolyabb automobilos madárfotós-expedíció több ezer megtett kilométer során egyetlen lakott sasfészket sem talált! De Texasban sem volt sokkal rózsásabb a helyzet, itt szintén szirti sasokat pusztítottak el a múlt század 40-es éveinek elején – ezerszámra. Kár azt gondolni, hogy napjainkban nem találkozni hasonló brutalitással: egyedül Európában évente sok tízezer ragadozó madarat mészárolnak le teljesen értelmetlenül, élen Máltával, Ciprussal és Szicíliával, de Grúzia és néhány észak-afrikai ország is ott liheg a nyomukban. Esetenként csupán közvetett módon asszisztálunk a ragadozók pusztulásához – elég a madarakat érő gyakori áramütésekre gondolni.

BALÁZS ISTVÁN „BALU”
ORNITOLÓGUS, RAGADOZÓ
MADARAKKAL ÉS AZOK
VÉDELMEVEL FOGLALKOZIK

Szerencsére vannak pozitív példák is, amikor a gazda vagy földtulajdonos kifejezetten büszke arra, ha földjén egy nemes sas vagy egy gyors sólyom ver tanyát. Dél-afrikai gazdák körében számos helyen dicsekvés tárgya, ha például egy izmos vitéz sas telepszik meg a kert végében. Jó példa ez arra, hogy a gyönyörű madarak védelme sok esetben nem komplikáltabb feladat, mint hogy békén kell hagyni őket. A szemléletformálás hosszú távú hatása tehát, úgy tűnik, kezd már kirajzolódni, és ha nem is egyik napról a másikra, de talán lassan rögzül a fejekben, hogy ez a bolygó nem egyetlen faj „játsszótere”...

TRANSZBALI

▷ SZÖVEG ÉS KÉP: POLGÁR ANDRÁS

ÁTVÁLTOZÁSOK

Még mielőtt az utazási irodák hirdetéseinek hatására külön országgént tekintenénk rá, szögezzük le: Bali egyike Indonézia 17 ezer szigetből álló szigettengerének! Ha a hirdetés csábítása mellett döntenénk, megtapasztalhatjuk, hogy az üdülőtelep megnyugtató izolációt jelent anélkül, hogy átéreznénk: meghitt szállásunk egyike a sziget ezernyi, precíz sebészkesével ejtett hegének. Az egykor gyönyörű tájairól, gazdag kultúrájáról híres, egzotikus táj mára tömeg-turistaparadicsommá vált

SEMINYAK PARTJA, 2017. JANUÁR 1.

ZAVARTALAN HEVERÉS AZ ÚJÉVI PARTI UTÁN. SZEMETET NEMCSAK A TURISTÁK HAGYNAK MAGUK UTÁN, BALI LAKÓI IS LEZSEREN KEZELIK A SZELEKTÍV GYŰJTÉS KÉRDÉSÉT – DE PERSZE A HULLÁMZÁS IS KONCENTRÁLTAN RAKJA LE A HULLADÉKOT. A RENDSZERES TAKARÍTÁS MELLETT MA MÁR HELYI KÖRNYEZETVÉDŐ CSOPORTOK IS SZERVEZNEK PARTTISZTÍTÓ AKCIÓKAT

A z 1906-os holland invázió során balinézek százai veszítették életüket a vérengzésekben, ám a megszállás hamarosan különös fordulatot vett: a hollandok balinizációs programot hirdettek a szigeten. Szumátrával és Jávával ellentétben itt nem lehetett jelen holland ültetvény – csak a természetes és az archaikus emberi környezet: a kislelakok, a templomok, a rizsföldek.

A szállók kulturális megőrzési programja Balit nyitott múzeumként határozta meg – elszigetelve a külső hatásoktól, kizárva minden modernizációt.

A korai „rettenthetetlen” utazókat és a fedetlen keblű hölgyeket fotografálókat követve azonban rövidesen, 1913-tól már jól szervezett utazásokon vehettek részt a különlegességre vágyó turisták. E látogatástílus persze leginkább kultúrurizmust jelentett.

UBUD MAJOM-ERDEJE
NÉHÁNY ELZÁRT TERÜLETRÉSZEZT
LESZÁMÍTVA BELÉPŐJEGGYEL
SZABADON LÁTOGATHATÓ,
A KÖRNYEZET PARADICSOMI,
A TURISTÁK BOLDOGOK

A szállók kulturális megőrzési programja Balit nyitott múzeumként határozta meg – elszigetelve a külső hatásoktól, kizárva minden modernizációt.

TÁJSEBEK
A HELYIEKSEL BESZÉLGETVE HAMAR ELŐTÖR
A PANASZ: NEM AKARNAK TÖBB SZÁLLÓDÁT,
MERT ELVESZI A HELYET A RIZSFÖLDJEIKTŐL.
PARCELLA AZ APARTMANOK
SZOMSZÉDSÁGÁBAN ÉS A KILÁTÁS A REZORT
ALIG HASZNÁLT FITNESZTERMÉBŐL

A 80-as évektől induló, egyre erőteljesebb turisztikai beruházások nemcsak a helyiek szokásait, mindennapjait, de magát a tájat is megváltoztatták.

Az érdeklődők a „földi paradicsom” érintését remélve érkeztek ide, elmerülve a természet látványában, kikapcsolódva a tiszta, homokos partokon, megsejtve valamit a gazdag hindu kulturális hagyományok mellett mind a négy világvallás békés egymás mellett éléséből, élvezve a lakók kedvességét.

A turistaszám azonban – mint ahogy számos, napjainkban felkapott célterület esetében – a 20. század végén meredeken emelkedni kezdett, s 2008-ra 8,4 millió főt regisztráltak a fő repülőtérre, ám a szám 2015-re megduplázódott! A minőség helyett a mennyiség került előtérbe, mely az erőforrások túlhasználásával és környezeti-társadalmi válsággal fenyeget. A 80-as évektől induló, egyre erőteljesebb turisztikai beruházások nemcsak a helyiek szokásait, mindennapjait, de magát a tájat is megváltoztatták.

FAJFELISMERÉS

A TURISTÁK KÖNNYEN FELISMERHETŐEK TERMETŰKRŐL ÉS ALAKJUKRÓL, ALKALMAZKODÓKÉPESSÉGÜKET MUTATJA, HOGY MEGPRÓBÁLNAK A KÖRNYEZETBE OLVADNI, EHHEZ VÖRÖSRE PIRÍTJÁK BŐRÜKET. A PÉZTÁRCA ELHELYEZÉSE MÁR EGYÉNILEG VÁLTOZIK

NEMTETSZÉS

BALI GRAFFITISEI IS VÉLEMÉNYT MONDANAK – A BALINÉZ VAGY A BAHASA INDONESIA HELYETT, TURISTAÓVEZET LÉVÉN – TERMÉSZETESEN ANGOLUL

KÉNYELEMIPAR

A PARTOKON TALÁLHATÓ NAPOZÓÁGYAKAT TULAJDONOSUKTÓL BÉRELHETJÜK. KELENDŐEK, DE AZ ÁRUK IS BORSOS

MEGSEBZETT MARKETINGPARADICSOM

Bár a balinézek is ugranak a könnyen megkereshető pénzre, a sziget „kivárosításának” hosszú folyamata leginkább arra vezethető vissza, hogy a külföldi befektetők megsejtették a nagy lehetőséget. A marketing kulcsa a jó megközelíthetőség, és persze klímája, látnivalói is nagyszerűek, így a költséghatékonyan létrehozott éttermek, szórakozóhelyek, bárók és szállodák gombamód kezdtek szaporodni. A helyi lakosság ehhez csak asszisztálni tudott – ők csak a személyzet szerepét tölthetik be. Szorult helyzetük letagadhatatlan: a mezőgazdaság visszaszorulóban van, túlnyomórészt már a turizmusból élnek.

Az 5780 m²-nyi területű, Pest megyénél kisebb, „kisvárosias” sziget alapvetően olcsóbb, mint a 10 milliós főváros, Jakarta. E nem lebecsülendő szempont is közrejátszik a villafalvak térfoglalásában, és paradox módon éppen a zárt villák, hotelek próbálják megőrizni, imitálni belső tereikben, udvaraikban azt az érintetlen környezetet és kulturális hagyományt, mely egykor a sziget identitásának sajátja volt ...

A „Horvátország-effektus” itt is működik, csak persze nem mi vagyunk a szomszédolók. Ausztrália közelsége óriási dobott Bali idegenforgalmán. Bár a kontinensnyi ország nagyvárosai óceáni fekvésűek, ugyan miért is fürdőznének otthon (főleg a fiatalok, de a szépkorúak is), ha rövid utazással a szomszédban landolva jóval olcsóbban megússzák a vakációt? Hiszen a legtöbb turista pihenni, kikapcsolódni jön. A bulizás, illetve a templomok, szent helyek meglátogatása mellett fő látványosságként a partokat célozzák meg.

Paradox módon éppen a zárt villák, hotelek próbálják megőrizni, imitálni belső tereikben, udvaraikban azt az érintetlen környezetet és kulturális hagyományt, mely egykor a sziget identitásának sajátja volt ...

A PINENÉS VÁLLALKOZÓI

A külföldi befektetők mellett a helyiek is hasznot remélnek a turistaáradatból. A szálláskiadók és bolttulajdonosok világán túl már itt sem pihengetünk felhőtlen nyugalomban a parton: árusok hullámai érkeznek, akik a napozáshoz nyilvánvalóan nélkülözhetetlen árukat kínálva a biznisz részévé teszik a reflexológiát, a masszázst és az instant-szörfoktatás szolgáltatásait is. A taxisoőrök – turistát látva – itt sem tudják türtöztetni magukat, pedig mi csak ezen a kis utcácskán szeretnénk végigsétálni. Fuvaréhségüket az is magyarázza, hogy a mobilalkalmazások használatával

A szálláskiadók és bolttulajdonosok világán túl már itt sem pihengetünk felhőtlen nyugalomban a parton...

CANGGU-PART

AZ ÁRUSOKTÓL MINDENT BESZEREZHETÜNK, A CSECSEBECSEK ALACSONY ÁRA SENKIT SEM KÉSZTET ALKURA. SZÖRFOKTATÁSON BÁRKI RÉSZT VEHET, A GYAKORLOTTAK MÁR SAJÁR BORDDAL TÉRNEK VISSZA A HULLÁMOKHOZ

FOGSÁGBAN

MOBIL ÁRUSOK ÉS MASSZÓZÓK PIHENTETŐ GYŰRŐJÉBEN A PARTON, A HÁTTÉRBE PEDIG AZ EGYIK PART-MENTI PLÁZA

versenytársuk is született: a Grabcarral bárhol gyorsan kapunk kocsit, vagy a leggyorsabb megoldást választva a Grabbike, ill. a Go-Jek alkalmazásokon keresztül motorosfuvarot kérhetünk.

A központi helyeken kifejezetten feltűnő a masszázsszolgáltatások széles kínálata. Egy felfrissítő kényeztetésre bármikor szívesen leszólítanak az utcán, s korántsem csak a nőket! Ajánlatos előre tájékozódni és jól körülnézni: a férfiaknak fenntartott masszázsszalonok recepciójai és masszőrei például igen dekoratív hölgyek, illetve férfiak, azaz transzneműek...

Egy felfrissítő kényeztetésre bármikor szívesen leszólítanak az utcán, s korántsem csak a nőket!

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL:
POLGÁR ANDRÁS

TRENDFM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

A SEMINYAK-NEGYEDBEN

MA MÁR EGYMÁST ÉRIK MASSZÁZSSZALONJAİK, ÉJSZAKAI BÁRJAİK, SZÓRAKOZÓHELYEİK, MELYEK KÖZÜL A LEGFELKAPOTTABB A BALI JOE ÉS A MIXWELL. HAGYOMÁNY, HOGY AZ ÉV LADYBOY-ÁNAK SZÉPSÉGVESZÉNYÉT DECEMBER 25-ÉN RENDEZIK MEG

A Föld legnépesebb muszlim országában, Indonéziában törvényes a neváltás, ám a családok megközelítése általában ennél jóval konzervatívabb, ha saját gyermekükről van szó.

VÁLLALVA A KÖVETKEZMÉNYEKET

FÉRFINAK SZÜLETVE MINDENT MEGTESZNEK AZÉRT, HOGY SAJÁT NEMÜKNEK MEGFELELŐEN ÉLHESSENEK

AZ „EXTREM-ÖNMEGVALÓSÍTÁS”

Sokan már gyermekként tudták, hogy valójában nem fiúnak születtek, és felnőttként már női testben akarnak élni. A folyamatos örlődés mellett kezdenek el hormontablettákat szedni, sokan orr- és szájpasztikát is csináltatnak. A nőiségük megélésében a leglátványosabb változást a szilikon mellimplantátum beépítése jelenti. Megváltoztatják testüket, hogy önazonosak legyenek.

Ahhoz pedig, hogy elérhessék mindazt, amire korábban vágytak – a lehetőségeket, a jobb életkörülményt és az elfogadó környezetet –, Balira költöztek, mert a tömegturizmus hozadékaként a sziget a transzneműek számára az idegenforgalom, a szórakoztatóipar és a prostitúció paradicsomi környezetévé vált.

A Föld legnépesebb muszlim országában, Indonéziában törvényes a neváltás, ám a családok megközelítése általában ennél jóval konzervatívabb, ha saját gyermekükről van szó. A transzneműek így többnyire a rokonságtól távol, új helyen kezdenek új életet. A döntésben szerepet játszik az újdonság megismerése és a saját, korábbi énjüktől való eltávolodás is. A hagyományosan hindu vallású, turistákkal előzőnlött Bali pedig a tökéletes választás minderre.

És ahogy Bali turistaparadicsommá vált, úgy alakult ki saját közösségük is – a szórakoztatóipar pedig hamar kapcsolt: az éjszakai élet fontos alakjai lettek, a nyitottság közvetítésének főszereplői.

GYÓGYULÓ SEBEK

ABBAST

Négy éve költözött Balira, hogy maga dönthesse életéről. Édesanyja nem fogadja el fia sorsát, de Abbast úgy véli, az apró, fokozatos változásokkal megbékél majd. A hormontabletták szedésének megkezdése után is gyakran hazlátogat, de akkor férfiruhát visel. Legmerészebb vágyát, a szilikonimplantátum jövőbeli beépítését titokként őrzi, a bátorság mellé még pénzt is kell gyűjtenie. Bangkokban vagy Dél-Koreában jóval a jakartai árak alatt készíttetheti el.

Először „örömfúként” (moneyboy) dolgozott, és a félretett pénzből tudta megnyitni az első masszázsalonját. Ma már három szalont vezet: az elsőt megtartotta a férfiak kiszolgálására, míg az újakban már a klasszikus kezelések is elérhetők bárki számára, pedikúrral és manikúrral kiegészítve. Több transznemű dolgozója is van, akiket segít a beilleszkedésben.

KÖZELMÚLT ÉS JELEN

ABBAST AZT A FOTÓT TARTJA A KEZÉBEN, MELYET 2015 AUGUSZTUSÁBAN KÉSZÍTETTEM RÓLA. AZÓTA MEGHOZTA A DÖNTÉST, ÁTVÁLTOZOTT. MASSZÁZSSZALON-TULAJDONOSKÉNT SOKAT DOLGOZIK ÜZLETE SIKERESSÉGÉÉRT, ÍGY ISMERT ÉS ELISMERT A KÖZÖSSÉGEN BELÜL

KIKIT KETUT SEGÍTI A KÉSZÜLŐDÉSSEN

„CSAK EGY EGYSZERŰ EMBER VAGYOK, MESSZE NEM TÖKÉLETES. NEM NŐKÉNT SZÜLETTEM, DE MEGTETTEM A VÁLTOZÁST HOZÓ LÉPÉSEKET, VAN SZÍVEM ÉS BOLDOG VAGYOK.”

KIKI

Pár hónapja költözött Balira Jakartából. A fővárosban turisztikai irodában dolgozott, ahol férfiruhát viselt, s csak esténként, bulikon öltözött nőként.

A szalonban keresett havi bére csupán az arra a hónapra szóló hormontabletták megvásárlására elég. A munkájához hozzátartozik, hogy maga „vadássza” le az utcán elsétáló potenciális vendégeket. Az egyik nap öt férfit számolt, akik napközben feleségeikkel, barátnőikkel mentek el előtte, majd a babonázó pillantásainak köszönhetően később mind egyedül tértek vissza a masszázsaért.

NAYA

Ruhákat árul, de mellette prostituáltként dolgozik: ha nem tenné, ő sem engedhetné meg magának azt a fényűző életmódot, melyet a „jó nő” státuszhoz elképzelt. A prostitúció nyilvánosan tiltott, ezért mindannyian online profillal rendelkeznek. Sokan jakartai ügynökséggel állnak kapcsolatban, így Szingapúrba, Hongkongba is kiközvetítik őket.

Boldog, de még boldogabb lenne egy állandó társsal. A tökéletes partner elfogadó és legyen „oda érte”. „A kinézet nem számít!... Csak ne legyen ázsiai!”

ÚJ ÉLET

NAYA SZÜLEI HALÁLA UTÁN, SZULAWÉZI (CELEBESZ) SZIGETÉRŐL KÖLTÖZÖTT BALIRA

POLGÁR ANDRÁS

VÁROSÉPÍTÉS, FOTOGÁFUS ÉS MULTIMÉDIA-KÉSZÍTŐ. A VÁROSKUTATÁS MELLETT A KULTURÁLIS ANTROPOLÓGIA ÉS AZ EMBERI TÖRTÉNETEK ÉRDEKLK

[HTTP://WWW.ADRASPOLGARPHOTOS.COM](http://www.andraspolgarphotos.com)

LOMBOK ÉS GILI ÉDENI TURIZMUS: HALAL VAGY PSZICHEDELIKUS PARTIZÁS

▼ SZÖVEG: HORVÁTH KRISTÓF

„gen, erre gondoltam, amikor Indonéziába vágytam...!”. Nagyszerű, zöld esőerdők, az út szélén legelő bivalyok, forgalom szinte semmi, lélegzetelállító, fehér homokos tengerpartok. Azt mondják: Lombok ma olyan, mint Bali volt úgy két évtizede. Oda már elért a tömegturizmus, és fel is falta, ide még nem. Pedig itt vagyunk a szomszédban. Persze a dolgok gyorsan változhatnak. Néha elég egy reptérbővítés is: Komodo szigetére például korábban évi 150 ezren látogattak, a reptér-fejlesztés után másfél millióan...

Lombok közvetlenül Bali mellett fekszik, attól keletre. A Lombokhoz tartozó Gili-szigetek elnevezés pedig nem egy adott szigetcsoportot takar, hanem a környéken található apró, elsősorban elhelyezkedő szigeteket nevezik Giliknek. Ettől függetlenül, ha a helyszínen úti célként említjük „A” Gili-szigeteket, akkor mindenki a Bali és Lombok között elhelyezkedő három, egy vonalban húzódó földdarabra gondol.

A CIKK MEGJELÉNÉSÉNEK
TÁMOGATÓJA AZ STA TRAVEL

STATRAVEL.HU

MÁS VILÁG

AZ INDONÉZ-SZIGETVILÁG BŐVELKEDIK VULKÁNÓRIÁSOKBAN ÉS ELEMI EREJŰ KITÖRÉSEKBE. LOMBOK RINJANI-TŰZHÁNYÓJA FŐKÉPP AZÉRT MELLBEVÁGÓ, MERT A KÖZVETLEN KÖRNYÉK ITT ÉPP NEM A BELSŐ ERŐKRŐL SZÓL. SEM BALI, SEM A GILI-SZIGETEK. HANEM A PARTI- ÉS NAPTEJTURIZMUSRÓL

FOTÓ: ZIMAY VIKTÓRIA

PARTIÉLET

DÉLKELET-ÁZSIÁBAN ÉHEN BIZTOS NEM MARADUNK. MONDJUK, NEM MINDIG EGYÉRTELMŰ, HOGY MIT ESZÜNK, DE A KULINÁRIS OLDAL MA MÁR A KULTÚRAFOGYASZTÁS SZERVES RÉSZÉ

FEHÉR HOMOK

PANELSZOBÁINK ÓRIÁS POSZTERTAPÉTAÍNAK MEGELEVENEDT VILÁGA. EGYKOR PERSZE NÉPSZERŰ VOLT AZ ERDEI ÖSVÉNYES POSZTER IS, DE A FILODENDRONOKHOZ MÉGIS JOBBAN ILLETT A TRÓPUSI TÁJ. AMI AKKORIBAN VALÓSZERŰTEN, FÉNYKÉPVILÁG VOLT, MA A TÖMEGTURIZMUS SZÍNHELYE

A vidék nyilván nem a kultúrturizmus Mekkája, hanem az édeni, trópusi fővenyéké. Csak annak való, aki ki tud kapcsolni, és helytálló magatartásra is képes. Az elsődleges vonzerő a tengerpart. Lombokra főleg ausztrál fiatalok járnak szörfözni; sokan akár csak egy hosszú hétvégére is eljönnek, hiszen közvetlen járat is van a szomszédos kontinensről. Tehát alapvetően két dolgot tehetünk: vagy az óceánban fürdözünk-búvárkodunk, aztán kifeszítünk egy függőágyat, és nézzük a naplementét, vagy Lombokon – környékbeli kuriózumként – hegyre is mászunk, hiszen ezt a szigetet egy jókora vulkán uralja. A rizsteraszos lejtők, majd fölöttük a sűrű dzsungelen túl ott a 3726 méteres Rinjani-vulkán, Indonézia második legmagasabb tűzhányója, közepén

FOTÓ: ZIMAY VIKTÓRIA

AUTÓMENTES GILI

LOVAS FOGATOK, KERÉKPÁR, MELEG, SZÍNEK, ÜDÜLÉS. BÁR A GILI-TÉRSÉG TURIZMUSA MÉG CSAK ÉPP KEZD FELÉLVÉNI, A FENNTARTHATÓSÁGÁN MÁR MOST KELLENE GONDOLKODNI!

jókora krátertóval, amiben egy fiatal kúp nőtt fel: az Anak Rinjani, azaz Rinjani gyermeke. És a tűzhányó napjainkban is aktív...

A fővenyét uraló nyugatias partizás azonban lehet, hogy itt végnapjait éli, és Balira vagy épp az apró Gili-zátonyokra szorul vissza, mivel Lombokot – indonéz állami szándék szerint – a halal-turizmus, vagyis a muszlim elvárások szerinti idegenforgalom legnagyobb délkelet-ázsiai központjává kívánják fejleszteni. Az elsősorban szaúdi befektetők (és látogatók) már a helyszínen is vannak.

A kicsiny Gili-szigetek igazi poszter-partvidékű relax-lazuló terpek, és nem is várható ebben változás. A lényeg a hófehér, igen finom szemű homok és a kristálytiszt, kék tenger. Plusz a partiélet,

nem kevés pszihedelikus öntettel. Itt ne akarjunk gyalogtúrázni! A legkomolyabb aktivitás a szigeti kajakozás és a merülés.

Gili Trawangan szigetén nincs autó, csak bicikli és lovas kocsik, ez utóbbiak biztosítják a szállodák és éttermek ellátását is. Mondjuk ivóvíz sincs, ám a másfél ezer lakos és a turisták adagja mindennap hajón érkezik Lombokról. Út persze van, mellette sorakoznak a turisztikai létesítmények – a búvárbázisoktól a bárókig. A vízbe gázolva a paradicsomi trópusi tengerben vagyunk: az Indiai-óceán zöld és kék színeiben hullámzó vize a part mentén megközelítőleg 30 °C-os, és csupán néhány méternyire kiúszva már korallal teli akváriumban érezhetjük magunkat, a hatalmas ten-

geri teknősök pedig békésen közlekednek mellettünk.

A 2x1 km-es Gili Meno már inkább elvonulós hely, sok rejtett, eldugott parti fővennyel. És itt luxushotelek sincsenek.

A Lombokhoz legközelebb fekvő Gili Air is bejárható egy-két óra alatt, de ide senki sem a „bejárásért” jön. Ráadásul alapvetően kevesen érkeznek, ez a legkevésbé felfejlesztett helyszín. Az élet lassú és nyugodt. A világ zajától (még) ténylegesen elzárt, klasszikus gyöngyszem.

HORVÁTH KRISTÓF
A SZENT ISTVÁN EGYETEM HALLGATÓJA, EGY ÉVET TÖLTÖTT INDONÉZIÁBAN A DARMASISWA ÁLLAMI ÖSZTÖNDÍJJAL

FOTÓ: ZIMAY VIKTÓRIA

▷ SZÖVEG: GYARMATI JÁNOS

EGYSZEMÉLYES LEGÉNYSEG

ROSNER GÉZA ÉS AZ INKÁK UTOLSÓ MENEDÉKE

„Máig tisztán emlékszem a pillanatra, amikor először hallottam a felfedezésről. Sátorom előtt ültem a világ legszárazabb vidékén, a chilei Atacama-sivatagban, ahol egy inka kor előtti erőd után kutattam, amikor meghallottam a hírt a rádióban... Egyszerűen tudtam, hogy el kell jutnom Vilcabambába. Filmem, Az Inka Birodalom sagája nem fejeződhet be addig... amíg záró képsorként nem az elveszett város szerepel benne...

Szeptember 12-én Lima legpatinásabb szállodája, a Gran Hotel Bolívar előcsarnokában ültem, amikor legnagyobb örömömre megpillantottam Savoyt... Bemutatkoztam és meghívtam egy teára... Tetszett neki, hogy profi fotós vagyok, és rendelkezésemre áll minden felszerelés és nyersanyag egy újabb vilcabambai expedícióhoz... Mosolyogva közölte: Doug és én hétfőn reggel indulunk második vilcabambai expedíciónkra. Lenne kedve velünk tartani? Tudnánk használni a képességeit... Szombat este volt, öt perc múlva zárt a légitársaság irodája... Ilyen lehetőség az életben csak egyszer adódik, gyors döntést kellett hozni. Megtettem.”

(Rosner Géza, 1964)

Az 1910-ben született Rosner 25 éves korában előbb Angliába költözött, majd két évvel később az USA-ban telepedett le. Filmszínészettel próbálkozott, majd repülősként harcolt a csendes-óceáni hadszíntéren. 1946-ban visszatért az USA-ba. Sikertelen holly-

woodi statisztaszerepek után átállt a kamera túloldalára, producer lett. Az 1950-es évek végétől sikeres dokumentumfilmeket forgatott Dél-Amerikában. Mindig egyedül dolgozott, ahogy ő maga fogalmazott: „One man crew”, egyszemélyes legénység volt. Így jutott el a korábban Fe-

jős Pál által kutatott északkelet-perui yagua indiánokhoz, és járta be az inkák romvárosait. Így különösen kapóra jött számára a vilcabambai expedícióhoz való csatlakozás lehetősége. De miért is volt annyira fontos ennek az elveszett városnak a megtalálása?

FOTÓ: GYARMATI JÁNOS

A CUSCÓI KATEDRÁLIS
SZEMBŐL JOBBRA A GYŐZELEM-TEPLOMA. MANCO INKA CSAPATAI 1537-BEN MEGOSTROMOLTÁK A VÁROST. A 8 HÓNAPOS OSTROM VÉGÉRE A SPANYOLOK KEZÉN MÁR CSAK A MAI TEMPLOM HELYÉN ÁLLÓ ÉPÜLET MARADT, ÁM DIEGO DE ALMAGRO FÖLMENTETTE A VÁROST

CAJAMARCÁTÓL VILCABAMBÁIG – SPANYOLOK AZ INKÁK BIRODALMÁBAN

Az utolsó szuverén uralkodó, Atahualpa kivégzését követően a Peru meghódítására törő maroknyi spanyolnak egy „báb-inkára” volt szüksége ahhoz, hogy hatalmát megszilárdíthassa. A választás a kivégzett uralkodó egyik fivérére, Mancóra esett, akit alig egy hónappal a birodalmi főváros, Cusco elfoglalását követően, 1533 decemberében koronáztak meg. Manco azonban nem állt a spanyolok oldalára, így hamarosan fogságba vetették, ahonnan 1535-ben megszökött, és a spanyolellenes felkelés élére állt.

Míg egyik hadvezére a Pizarro által frissen alapított fővárost, Limát vette ostrom alá, addig ő maga Cuscót próbálta meg visszazse-

Manco inka az Andok keleti láncai és a sűrű trópusi erdő által védett vilcabambai régióban hozta létre a perui spanyol gyarmattal párhuzamosan két generáción át létező inka enklávéját.

rezni. A nyolc hónapos ostrom során az egész várost visszafoglalták; a spanyolok kezén már csak a mai Győzelem-temploma helyén álló épület maradt, amikor Pizarro alvezére, a chilei felfedezőútjáról visszaérkező Diego de Almagro föl-

mentette a várost. Manco inka az Urubamba folyó völgyében az őserdő felé menekült. Ott, az Andok keleti láncai és a sűrű trópusi erdő által védett vilcabambai régióban hozta létre a perui spanyol gyarmattal párhuzamosan két generáción át létező inka enklávéját, amelyen négy nagyobb település állt fenn: Machu Picchu, Choquequirau, Vitcos és Vilcabamba.

Az első háborús éveket követően, az 1540-es évtized első felében csupán szórványos érintkezések történtek a két fél között, és ezt Manco arra használhatta fel,

hogy tovább építse az Andok keleti oldalán, Vitcostól további 3-4 nap járásra, az őserdő mélyén fekvő, Vilcabambának nevezett települést. Itt kapott menedéket az egymással vívott polgárháborúban vesztes spanyolok kis csoportja is, akik a spanyol hatóságoktól remélt kedvező elbírálás reményében 1544-ben meggyilkolták Mancót.

Manco halálát követően három fia váltotta egymást a trónon. Némelyikük szembeszállt a spanyolokkal, mások tárgyalásba bocsátkoztak velük. Ekkor több követtség is bebocsátást nyert az inka uralom alatt álló területre, némelyek közülük Vitcosba is eljutottak. Leírásaikból ismerjük a vidék inka településeit, és e beszámolók szolgáltak kiindulópontként a felfedezők számára, és tették lehetővé a romok azonosítását.

Az 1569-ben Peruba érkezett új alkirály, Francisco de Toledo ugyancsak tárgyalással próbálkozott.

Követét azonban útközben meggyilkolták. Ez jelentette a casus bellit az évtizedeken át kényszerűségből megtúrt inka sziget felszámolására.

1572. június 24-én több száz spanyol katona és indián szövetségük rohamozta meg az inkák utolsó erősségét, Vilcabambát, melynek azonban csak az inkák által hátrahagyott füstölgő romjait foglalták el. A város felgyújtását kö-

1572. június 24-én több száz spanyol katona és indián szövetségük rohamozta meg az inkák utolsó erősségét, Vilcabambát, melynek azonban csak az inkák által hátrahagyott füstölgő romjait foglalták el.

vetően a lakosság és a királyi udvar a környező hegyekbe menekült. Többségüket rövid időn belül elfogták, és a spanyolok kezére került az inkák legfontosabb kultusz tárgya, a PUNCHAO is: a Nap aranyból készült szent képmása, amelyben a leírások

szerint az elhunyt inkák szívéből maradt hamut őrizték.

Már csupán az uralkodó, Tupac Amaru hiányzott. Előbb a nagybátyját sikerült kézre keríteni, majd egy őserdei tisztáson magányos párra bukkantak. A kimerült, várandós feleségével lassan haladó inka uralkodó nem tudott továbbmenekülni, és megadta magát.

Láncra vert foglyukat a spanyolok Cuscóba hurcolták, halálra ítélték, és 1572. szeptember 24-én kivégezték, fejét pedig póznára tűzve közszemlére tették. Vitcos közelében San Francisco de la Vitoria de Vilcabamba néven új várost alapítottak, a jelentőségét veszített és szinte megközelíthetetlen utolsó inka fővárost pedig benőtte az őserdő, végül feledésbe merült.

Egy korszak végérvényesen lezárult. Maradtak a legendák az inkák utolsó fővárosáról és az ott elrejtett kincsekről.

VILCABAMBA VIDÉKE
SZABDALT, NEHEZEN JÁRHATÓ TEREPEN. A HEGYVIDÉK EGY RÉSZÉT SÜRŰ, TRÓPUSI ERDŐ, AZ 5000 M FÖLÖTTI CSŰCSOKAT HÓ ÉS JÉG FEDI

INKA-ALKONY
A FRANCISCO PIZARRO VEZETTE SPANYOLOK 1532 ÁPRILISÁBAN LÉPTEK PARTRA AZ ÉSZAK-PERUI TUMBESBEN. NOVEMBER 16-ÁN CSALTÁK TÖRBE CAJAMARCÁBAN AZ INKA URALKODÓT, ATAHUALPÁT. PARTRA SZÁLLÁSUK UTÁN MÁSFÉL ÉVVEL FOGLALTÁK EL AZ INKA FŐVÁROST, CUSCÓT

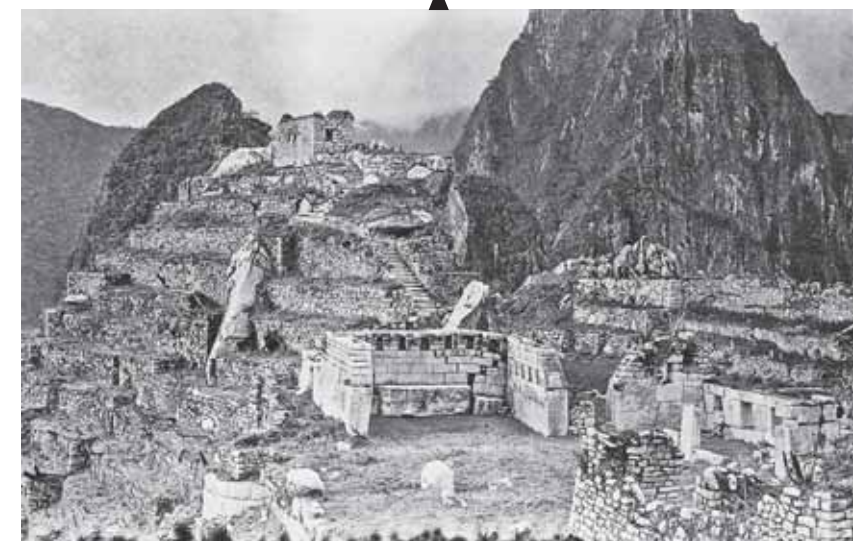

MACHU PICCHU ROMJAI

AZ URUBAMBA FOLYÓ KANYARULA FÖLÖTT. A 16. SZÁZADI SPANYOL FORRÁSOK SZERINT EZ PACHACUTEC INKA URALKODÓI BIRTOKA VOLT

ÉVSZÁZADOS FELTÁRÁS

MACHU PICCHU AZT KÖVETŐEN, HOGY 1912-BEN A HIRAM BINGHAM VEZETTE EXPEDÍCIÓ MEGTISZTÍTOTTA

céllal, hogy megtalálja Vilcabambát. Éppúgy, mint csaknem 400 évvel korábban Manco inka, az Urubamba folyó mentén haladt lefelé, amikor rábukkant Machu Picchura! Egy ilyen romváros felfedezése már önmagában is világraszóló szenzációval kecsegtetett, ám Hiram Bingham nem érte be ennyivel. Ahelyett, hogy nekifogott volna egy soha nem látott méretű inka város alaposabb vizsgálatának, továbbindult, és mindössze két héttel Machu Picchu felfedezését követően újabb romokra bukkant. Az egyik, egyértelműen inka épületekből álló romcsoport egy 80 méter hosszú,

a másik egy forrás fölött emelkedő fehér gránitszikla körüli néhány épületből. Ez utóbbi később kulcsfontosságúnak bizonyult, mert szerepelt az egyik spanyol krónikás leírásában mint a hegyeknek szentelt kultuszhely, melyet a „bálványimádók” feldíszítettek. E leírás alapján lehetett azonosítani a Vilcabamba vidékére visszahúzódtott inkák első központját, Vitcost.

Binghamet azonban még Vitcos felfedezése sem elégítette ki, annál is inkább, mivel hallott egy további inka romvárosról mélyen az alföldi őserdőben, ami az egyik bennszülött szerint a rejtélyes ősi Vilcabamba volt. Noha

figyelmeztették, hogy a vidék ellenséges indiánok hazája, mégis továbbment egészen Vilcabamba faluig, amiről azonban kiderült, hogy az a 16. század végén San Francisco de la Vitoria de Vilcabamba néven alapított bányásztelepülés.

Bingham visszatért Peruba, hogy megtalálja Vilcabambát. Éppúgy, mint csaknem 400 évvel korábban Manco inka, az Urubamba folyó mentén haladt lefelé, amikor rábukkant Machu Picchura!

„királyi lakhely céljára alkalmas palotából” és egy udvar köré rendezett épületcsoportból állt, míg

AZ UTOLSÓ FŐVÁROS NYOMÁBAN

A 18. században e legendák nyomán indult meg a kutatás az inkák utolsó fővárosa után. Francisco Antonio Cosme Bueno y Alegre természettudós egy 1768-ban keltezett művében bukkant fel először, hogy az elveszett várost az Apurimac folyó mentén található Choquequirau romjai rejtetik. Az inkák rejtélyes, elveszett kincse

után kutató francia diplomata és kalandor, Eugène de Sartiges többnapos gyaloglást követően 1834-ben eljutott Choquequiraubá, falakat döntött le, és gödröket ásott. Mindhiába.

Az eredménytelen egyéni akciókat követően a helyi hatóságok is megpróbálták a feltételezett kincsek nyomára jutni. Az 1900-

as évek elején J. Nuñez, Apurimac tartomány kormányzója vezetett nagyszabású kincsvadász-expedíciókat Choquequiraubá. Ő sem járt eredménnyel, de nem adta fel, és rávette a Cuscóban átutazóban levő Hiram Bingham amerikai történészt, hogy végezen kutatásokat Choquequirauban. Noha 1910 februárjában,

az esős évszak derekán, rendkívül nehéz körülmények között Bingham eljutott a szinte megközelíthetetlen inka romokhoz, kiderült, ez nem lehetett Vilcabamba.

A következő évben Bingham visszatért Peruba, immár azzal a

FOTÓ: ISTOCKPHOTO

KARNYÚJTÁSNYIRA VILCABAMBA!

Minden figyelmeztetés dacára továbbindult, és szerencséjére talált néhány indiánt, aki hajlandóak voltak teherhordóként és vezetőként elkísérni egy olyan úton, ami még ösvérek számára sem volt járható. Négynapos gyaloglást követően, 1911. aug. 11-én érkeztek el a Szellemek Síkságához (Espiritu Pampa), ahol a campa indiánok néhány tisztást alakítottak ki. Ezek tették lehetővé, hogy Bingham újabb romcsoportokra bukkanjon. Rátalált egy addig soha nem látott méretű, 64x8 méteres, 12 bejárattal ellátott épületre – mintegy 100 méterre attól pedig egy újabb épületrészre. Itt már leletekre is bukkant: inka kerámiaedényekre és bronztárgyakra, s ami igazán különös, spanyol típusú tetőcserepekre. Úgy gondolta, azok nem igazán régiek, esetleg olyan spanyol misszionáriusok idejéből valók, akik három évszázaddal korábban jártak ott. Ez a következtetése azonban vég-

zetes hibának bizonyult, annak ellenére, hogy úgy vélte: Espiritu Pampát az inkák röviddel azt követően építhették, hogy a spanyolok elfoglalták Cuscót, és Manco inka Vilcabamba-ba vonult vissza.

Bingham még ezt követően is folytatta volna a kutatást, ám élelmiszerkészletei kimerültek, és indián kísérői sem voltak már hajlandóak vele maradni. Mindezek után maradt a kérdés: az általa felfedezett romok közül végül is me-

Hátralevő életét Bingham abban a meggyőződésben élte le, hogy az inkák végső menedéke Machu Picchu volt.

lyik volt Vilcabamba? A kérdés első pillantásra könnyen megválaszolhatóan látszott, hiszen volt egy biztos pont: Vitcos. A Bingham által talált fehér szikla és forrás egyértelművé tette, hogy az ismert inka kori romok közül melyik volt Vitcos. A Vilcabambaig eljutott spanyoloktól pedig

tudjuk, hogy az Vitcostól 3-4 napi járóföldre fekszik. A képlet tehát egyszerű...

... ám csak látszólag, mivel e távolság egyaránt megfelelt Choquequiranának, Espiritu Pampának és Machu Picchunak is. Bingham a következő évek során megtisztította Machu Picchu nagy részét, és kézenfekvő módon az általa felfedezett romvárosok közül erre, a leglátványosabbra esett a választása, amit az ott talált leletekkel és Espiritu Pampához képest nagy kiterjedésével próbált alátámasztani. Hátralevő életét abban a meggyőződésben élte le, hogy az inkák végső menedéke Machu Picchu volt.

Másokban ugyanakkor maradnak kétségek, ugyanis Machu Picchun semmi nyoma nem volt az európai jelenlétnek, az egész várost elpusztító tűznek, és nem illik rá az ott megfordult spanyol szerzetesek helymeghatározása sem...

A FELFEDEZÉS

1957-ben egy harmincéves amerikai fiatalember, Gene Savoy érkezett Peruba. Történetünk többi szereplőjéhez hasonlóan nem rendelkezett előképzettséggel, ám becsvágya annál nagyobb volt. Ismeretlen romvárosokat akart felfedezni. Elsősorban az Andok keleti, áthatolhatatlan őserdővel borított oldala érdekelte, mivel úgy tartották, hogy ott kell keresni a legkorábbi perui civilizáció, Chavín eredetét. És egy ambiciózus, reménybeli felfedező számára vajon mi lehet vonzóbb, mint a legősibb civilizáció felfedezése?

1963-ban egy amerikai expedíciót dobta le ejtőernyővel a

TUPAC AMARU

A SPANYOLOK RABLÁNCÁRA FÜZVE, KEZÉBEN AZ INKÁK LEGSZENTEBB KULTUSZTÁRGYÁVAL, A PUNCHAÓVAL, EBBEN ŐRITÉK AZ ELHUNYT URALKODÓK ELHAMVASZTOTT SZÍVEINEK HAMUJÁT. A SZOBOR A SPANYOL ALKIRÁLY, FRANCISCO TOLEDO BIRTOKÁBA KERÜLT, MAJD SPANYOLORSZÁGBAN NYOMA VESZETT

Cordillera Vilcabambában, jó 30 mérföldre Espiritu Pampától. Átszelték a Vilcabamba és az Apurímac folyók közti vad hegyeket, mindhiába. Az újrafelfedezés azonban a küszöbön állt. Az elveszett város felfedezése Savoy érdeklődését is felkeltette, aki hajdani szerzetesek műveit kezdte tanulmányozni abban a reményben, hogy térítőik által követett őserdei utak nyomaira bukkann.

Megvolt tehát a célpont! A nagy dobás, ami Savoy vágyott. Mindenki mással szemben ő szó szerint hitelt adott a krónikáknak: „Ha a szerzetesek és a katonák Vilcabamba városát ebbe a völgybe helyezték, akkor ott kellett lennie.” Akkor hát oda indítsunk expedíciót!

1964. július 1-jén landoltak Cuscóban társával, Douglas Sharronnal, majd a következő napon már vonatoztak is a Machu Picchun

HÓDOLAT A SPANYOLOKNAK

ANDRÉS HURTADO DE MENDOZA ALKIRÁLY TALÁLKOZÓJA SAYRI TUPAC INKÁVAL. MANCO FIAI KÖZÜL Ő VOLT AZ, AKI 1557-BEN BEHÓDOLT, MEGKERESZTELKEDETT, ÉS MEGKAPTA NAGYAPJA, HUAYNA CAPAC INKA KIRÁLY BIRTOKÁT AZ URUBAMBA-VÖLGYI YUCAY-BAN

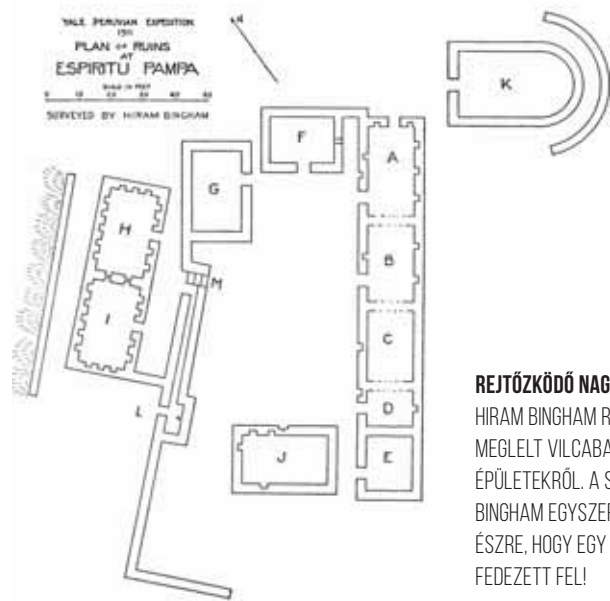
túl fekvő Huadquiña felé. A következő napon az expedíció mintha hullámvásútra szállt volna: hol 4000 méter közelébe kellett felkúszniuk, hol 1000 méteres völgybe ereszkedniük. Alig egy héttel Cuscóból való elindulásukat követően érkeztek Vista Alegrebe, ahol az egyik helyi családnál romok

Így történt, hogy helyi vezetőit követve 1964. július 12-én Savoy expedíciója egyszerűen besétált az inkák csaknem négyszáz éve elhagyott városába. Lélegzetelállító felfedezésről, látványról szó sem volt, az őserdő elrejtette a romokat. Ő maga pedig így nyilatkozott erről: „...amint átbújtam egy nyiladékon csaknem beleütöttem a fejem egy nagy inka korsó felső részébe, ami fennakadt egy kidőlt fán. Amint felegyenesedtem és körülnéztem egy ősi inka épület belsejében találtam magam... a padlón egy csomó cseréptöredék hevert... Ahogy fölvettem egyet, rájöttem, hogy az egy olyan tetőcserep, mint amilyeneket a spanyolok használtak a koloniális időkben... Míg Bingham nem tulajdonított jelentőséget ennek a leletnek, én azonnal megértettem, miről van szó. Számomra ez kulcsfontosságú volt.”

Így történt, hogy helyi vezetőit követve 1964. július 12-én Savoy expedíciója egyszerűen besétált az inkák csaknem négyszáz éve elhagyott városába.

után érdeklődve azt a választ kapták, hogy a néhány évvel korábban onnan új táborba költöző machiguengák megmutatták nekik. Savoy-nak tehát mindössze ezt a kérdést kellett föltennie:

- Elevezetnének a romokhoz?
- Bueno, Miért is ne? – hangzott a válasz.

REJTŐZKÖDŐ NAGYSÁG

HIRAM BINGHAM RAJZA AZ ÁLTALA MEGLELT VILCABAMBAI ÉPÜLETEKRŐL. A SÚRÚ ŐSERDŐBEN BINGHAM EGYSZERŰEN NEM VETTE ÉSZRE, HOGY EGY NAGY VÁROST FEDEZETT FEL!

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TREND FM-EN
CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR.
A RÁDIÓBAN VENDEGÜNK A TÉMÁRÓL:
GYARMATI JÁNOS

TREND FM 94.2
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT

KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

BIZONYÍTÉKOK NYOMÁBAN

Ma már nehéz megítélni, hogy Bingham azzal követte-e el a nagyobb hibát, hogy a spanyol időkre keltezhető cserepek jelentőségét nem ismerte fel, vagy az épületekét, ahonnan azok előkerültek. Az idő és a körülmények szorításában azonban képtelen volt felmérni, mekkora települést is fedezett fel. A sűrű őserdőben egyszerűen elvettette a néhány száz méterrel előtte rejtőző várost! De tegyük hozzá: nem is igazán ott, az őserdőben kereste. Úgy gondolta, hogy a Cusco és Vilcabamba közötti ha-

talmas éghajlatkülönbség miatt a Mancóval együtt elmenekült és a hegyvidéki hideghez szokott papok és „napszűzek” nem voltak

„A város nem Machu Picchu, nem egy jól megmunkált kövekből épült, kis falusi templom egy hegycsúcson, a hegyvidék peremén. Ez egy hatalmas területen szétszórt metropolisz az őserdőben.”

képesek ilyen forró völgyben élni. Savoy azonban egészen másképp állt a kérdéshez. Hitelt adva a spanyol beszámolóknak, itt akarta megtalálni Vilcabambát, és az első épületcsoport felfedezését

követően tovább folytatta a kutatást. Célja érdekében egy adott pontból kiindulva, mint egy rovar a csápjával, úgy tapogatta körbe embereivel az őserdőt. Mindennap újabb és újabb épületcsoportokra bukkantak, és Savoy előtt mind nyilvánvalóbbá vált, mit is fedeztek fel: „A város nem Machu Picchu, nem egy jól megmunkált kövekből épült, kis falusi templom egy hegycsúcson, a hegyvidék peremén. Ez egy hatalmas területen szétszórt metropolisz az őserdőben.” De vajon ez volt-e Manco

◀ VITCOS MARADVÁNYAI

E VÁROS IS HEGYTETŐRE ÉPÜLT, HASONLÓAN, MINT MACHU PICCHU. LENTRŐL A VÖLGYBŐL LÁTHATATLAN, DE FENTRŐL KIVÁLÓAN BELÁTHATÓ A KÖRNYÉK – ÉS MÉG KELLŐKÉPPEN VÉDHETŐ IS. A MEGTISZTÍTOTT ROMVÁROS MA NÉPSZERŰ TÚRACÉLPONT

NEHÉZ TEREPEN

A PATAKOK SZABDALTA, VÍZMOSÁSOK TAGOLTA, CSÚSZÓS LEJTŐKÖN MA SEM EGYSZERŰ A HALADÁS. AZ EGYKORI INKA ŐSVÉNYEK TÚRATEREPE VÁLTAK, HOSSZÚ TÁVÚ TREKKINGEK VEZETNEK VÉGIG A VÖLGYEKEN, DE AZ ELŐREJUTÁS ÁLTALÁBAN KÜZDELMES

FOTÓ: TIERRASVIVAS

MEGMUNKÁLT SZIKLÁK KÖZÖTT

AZ INKÁK ELŐSZERETTEL ALAKÍTOTTAK ÁT A TERMÉSZETES SZIKLAKIBŰVÁSOKAT, HOGY AZOKAT ÉPÜLTEIK RÉSZÉVÉ TEGYÉK. EZEK GYAKRAN HUACÁVÁ, A TÁJBAN SZÉTSZÓRT SZENT HELYEKKÉ VÁLTAK. MÉG FONTOSABB VOLT A HELYSZÍN, HA FORRÁS IS FELTÖRT, HISZEN A ZARÁNDOKÚTON LEVŐK RITUALIS MEGMÁRTÓZÁSÁT AZ EGYMÁSHOZ KAPCSOLÓDÓ FÜRDŐK SZOLGÁLTÁK

FOTÓ: TIERRASVIVAS

Vilcabambája, az inkák elveszett városa? Bizonyágképpen Savoy arra törekedett, hogy rábukkanjon két olyan kisebb településre, amelyek a spanyol krónikák szerint mindössze néhány kilométerre fekvettek Vilcabambától. Ám ekkor közbeszólt a balszerencse. Az egyik épület megtisztítása során a munkások fákat

donították a balesetet, aki így állt bosszút az elvarázsolt hely megsértéséért, és nem voltak hajlandóak folytatni a munkát. De

Az összegyűjtött leletek és a felfedezett épületekről bemutatott információk alapján a szakértők kijelentették, hogy az inkák elveszett városát, Vilcabambát találták meg.

ami ennél is rosszabb volt: Savoy belázasodott, lába kétszeresére dagadt. A fertőzés egyre terjedt, és az életéért kellett küzdenie, hogy még időben gyógyszerhez jusson. Egy futárral kül-

dött penicillin megmentette, ám az expedíció a döntő bizonyíték megszerzése nélkül ért véget. A limai és a külföldi lapok viszont tele voltak a felfedezés hírével, és az elnök, Belaunde Terry is fogadta Savoyt. Az általa összegyűjtött leletek és a felfedezett épületekről bemutatott információk alapján a szakértők kijelentették, hogy az inkák elveszett városát, Vilcabambát találták meg. Ám Savoy addig nem nyugodott, amíg a Vilcabamba szomszédságában a spanyolok által említett településeket is meg nem találja.

ROSNER, A MAGYAR CSAPATTAG

Alig másfél hónappal az elsőt követően már készen is állt egy újabb expedícióra. Ekkor került sor a bevezetőben leírt jelenetre, és vált az expedíció operatőrévé a magyar Rosner Géza, ahogy Savoy jellemezte: „Egy óriás, aki fejével és vállával mindenki más fölé tornyosult”.

Két nappal a limai találkozást követően már a *Bienvenidos a Cusco* felirat fogadta az expedíciót, és alig hat nappal megismerkedésüket követően Savoy, Sharon és Rosner útnak indult Cuscóból. Egynapos vonatozást és kétnapos gyaloglást követően „... az út mind keményebb és keményebb lett, folyókat, patakokat, zúgókat és zuhatagokat keresztezett, vízesések alá bukott. Nincs elég szó, hogy a vízfolyások sokféleségét, amelyeken át kellett kelniük, leírjuk. Hegyoldalakról alászálló szakadozott köd-

foltokban kapaszkodtunk fölfelé... Az idő mind hidegebbre fordult, ahogy a vidék legmagasabb, 4300 m magas hágója felé haladtunk... a metsző hideg fáradt csontjainkig hatolt...” – emlékezett vissza Rosner.

A hágót követően csaknem

Az expedíció operatőri tisztét a magyar Rosner Géza vállalta, ahogy Savoy jellemezte: „Egy óriás, aki fejével és vállával mindenki más fölé tornyosult”.

3000 méternyi ereszkedés várt a csapatra, amelyhez csatlakozott az első expedícióban ugyancsak részt vevő perui Ascensión Luque: ő volt az, aki szót tudott érteni a félelmetes hírű machiguenga indiá-

AZ UTOLSÓ VÁROS NYOMÁBAN

GENE SAVOY A VILCABAMBÁRÓL KÉSZÍTETT TÉRKÉPPEL MÁSODIK EXPEDÍCIÓJÁN, 1964-BEN

nokkal. Részint a szó szoros értelemben, tolmácként, részint mint olyan, akivel egyáltalán hajlandóak voltak szóba elegyedni. Ezt annak köszönhető, hogy fiatalemberként megmentette egy machiguenga fiú életét, aki aztán felnőttként kapcsolatot képezett a törzs és Luque között. Ez teremtett annyi bizalmat a jövevények iránt, hogy egyik főnökük két társával bemelegítse az expedíció táborába, sőt az általuk Eromborinak nevezett romokhoz is elvezették az expedíciót.

De volt még valaki, akinek elkötelezettségét az expedíció sikere érdekében ugyancsak erősíteni kellett. Ez maga Ascensión Luque volt. Eszköz pedig Rosner Géza

FOTÓ: ROSNER GÉZA, NÉPRAJZI MÚZEUM FÉNYKÉPTÁRA

A CSAPAT

GENE SAVOY (AZ ELSŐ SORBAN BALRÓL A MÁSODIK), ROSNER GÉZA (A HARMADIK) ÉS DOUGLAS SHARON (A NEGYEDIK) KÍSÉRŐIKKEL SEGUNDINÁBAN, ÚTBAN VILCABAMBA FELÉ

újdonságnak számító, színes Polaroid fényképezőgépe. Dél-amerikai útjai során Rosner hamar felismerte a fotó jelentőségét a helyiekkel való jó kapcsolat kialakításában: „... *sehova sem mentem Polaroid kamerám nélkül, ami, Ali baba varázsszavaihoz hasonlóan, minden ajtót megnyitott előttem, akárhol is voltam.*”

Rosner felismerte a fotó jelentőségét a helyiekkel való jó kapcsolat kialakításában: „... sehova sem mentem Polaroid kamerám nélkül, ami, Ali baba varázsszavaihoz hasonlóan, minden ajtót megnyitott...”

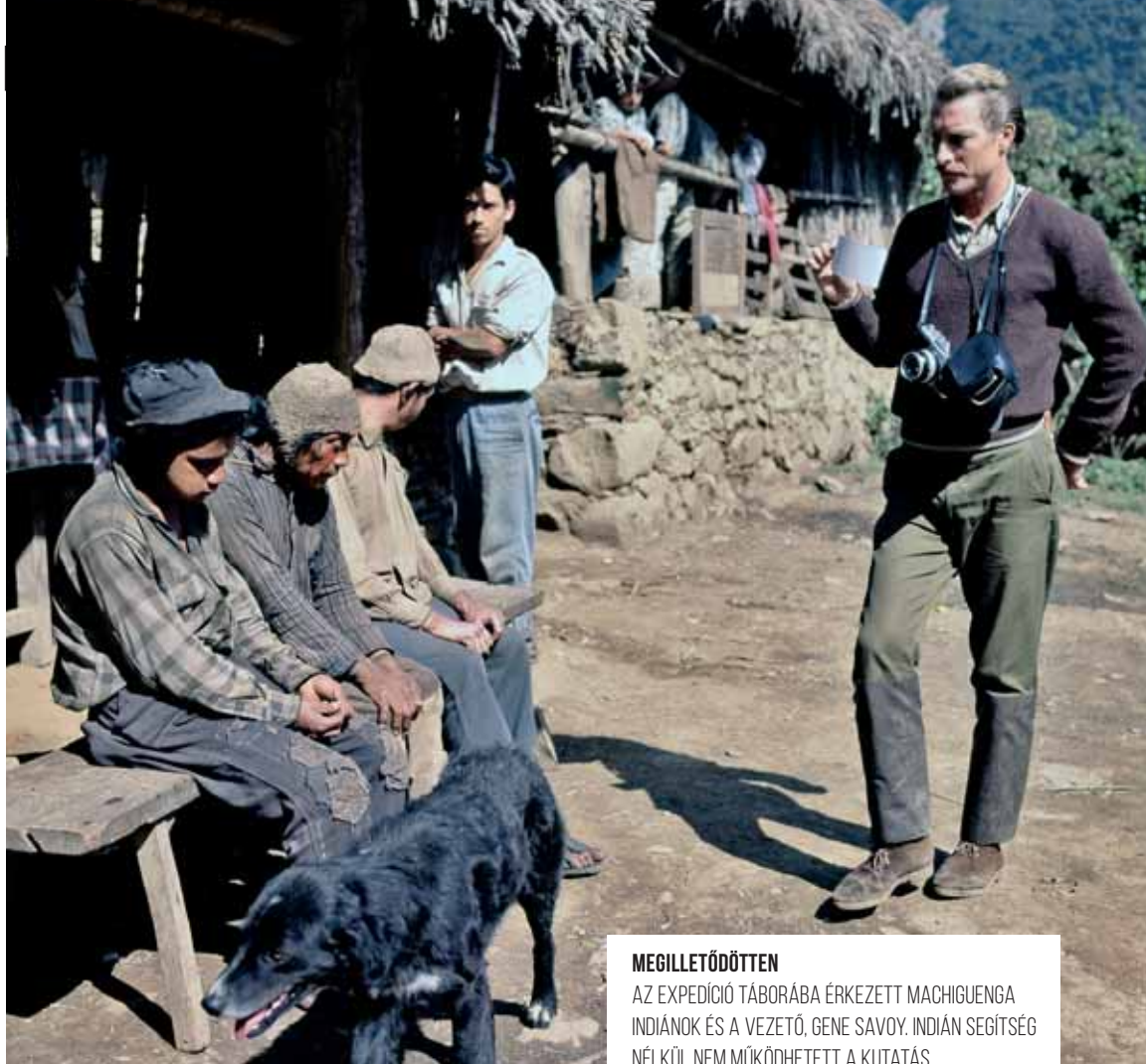
Pontosan így történt ezúttal is. Luque előbb gyanakodva méregette a készüléket, de az azonnal láthatóvá váló képmás valószínűleg elvarázsolta. Mindjárt

feltucatot is kikönyörgött, hogy minden gyerekének jusson. Miközben kameráját újratöltötte, Rosnernek feltűnt, hogy Luque figyelmét már nem is annyira a képek, mint inkább azok lehúzott háttere köti le. Azokon ugyanis megjelent a lefényképezett személy halovány lenyomata. Luque azt hitte, ez az ő szelleme, és attól tartott, hogy idegen kézben marad.

Az élesszemű fotós rögvest felismerte a helyzetet: „*Lelked kép-mása is a tiéd... Ebben a pillanatban egyfajta rokonokká váltunk.*”

FOTÓ: ROSNER GÉZA, NÉPRAJZI MÚZEUM FÉNYKÉPTÁRA

MEGILLETŐDÖTTEN

AZ EXPEDÍCIÓ TÁBORÁBA ÉRKEZT MACHIGUENGA INDIÁNOK ÉS A VEZETŐ, GENE SAVOY. INDIÁN SEGÍTSÉG NÉLKÜL NEM MŰKÖDHETETT A KUTATÁS

FOTÓ: ROSNER GÉZA, NÉPRAJZI MÚZEUM FÉNYKÉPTÁRA

POKOLI KÖRÜLMÉNYEK

Az így teljes létszámúvá vált expedíció hol ragyogó napsütésben, hol szakadó esőben haladt tovább, amikor Rosner Géza visszaemlékezése szerint:

„... az alatt hömpölygő, sűrű ködpaplan fölé magasodó sziklafallal találtuk szembe magunkat.

Ebbe a függőleges falba az inkák egy lépcsősort faragtak. Az esőáztatta ösvény még ideális időjárás esetén is veszélyes. Egy rossz lépés, és aki hibázik, máris a mélybe zuhan. Most azonban az eső az izzapos sarat a sziklákra mosta... öngyilkossággal ért fel továbbmenni. Mégis ez tettük.”

Ezzel azonban nem érték véget a megpróbáltatások. Savoy rémül-

ten látta a drámai változást, ami az előző expedíciójuk óta eltelt néhány hét alatt – az esős évszak érkezésével – bekövetkezett: a Vilca-

Rosner magas lázzal, egy ösvény farkába kapaszkodva menetelt, hogy le ne tévedjen a keskeny ösvényről és a mélybe ne zuhanjon.

bamba folyó völgyében az ösvények hasáig érő sárban minden lépésért meg kellett küzdeniük. Nem csoda, hogy Rosner Géza úgy nyilatkozott, ez volt élete legkeményebb útja: „Beutaztam az új-guineai őserdőt, de sohasem éltem át annyi nehézséget, mint ezen az úton.”

Egy hétig tartott, mire megérkeztek Espiritu Pampába, aztán három héten át kutatták a város környékét. És meg is találták azokat a Vilcabamba körüli lelőhelyeket, melyek Savoy hite szerint minden kétséget kizáróan igazolták, hogy az Espiritu Pampánál található romok azonos-

sak az inkák utolsó fővárosával. Ekkor azonban Savoy szembe talalta magát a minden hasonló expedíciót fenyegető veszéllyel: munkásai kimerültek, és megtagadták a további együttműködést, ahogy Savoy fogalmazott, egyetlen lépést sem voltak hajlandók tenni az áthatolhatatlanul

BIZONYÍTÉKOK AZ ŐSERDŐBEN

GENE SAVOY ÉS A MEGLELT SPANYOL STÍLUSÚ TETŐCSEREPEK. EZEK ÉS AZ ÉPÜLETEK ÉGÉSNYOMAI BIZONYÍTOTTÁK, HOGY ESPIRITU PAMPA ROMJAI REJTETTÉK A HAJDANI VILCABAMBÁT

FOTÓ: ROSNER GÉZA, NÉPRAJZI MÚZEUM FÉNYKÉPTÁRA

sűrű őserdőben. Az expedíció tagjai is kimerültek, megbetegedtek. Be kellett fejezni a kutatást, majd ugyanazon az úton visszatérni.

Rosner úgy emlékezett, hogy az maga volt a pokol. Magas lázzal, egy ösvény farkába kapaszkodva menetelt, hogy le ne tévedjen a keskeny ösvényről és a mélybe ne zuhanjon.

Alig egy hónap múltán Savoy újabb, immár egy harmadik, minden addiginál hosszabb, 50 napos expedíciót vezetett Vilcabamba, ezúttal az esős évszak derekán. A városba vezető újabb utat fedeztek fel, és amennyire az őserdő engedte, feltérképezték a

romokat, további kutatást azonban nem végeztek. Savoy végül is nem tudósalkat volt, hanem felfedező. A régészeket nem sokra

Savoy végül is nem tudósalkat volt, hanem felfedező. A régészeket nem sokra becsülte: úgy tartotta, mindig csak a földet kémlelik, s nem képesek az egészet látni.

becsülte: úgy tartotta, mindig csak a földet kémlelik, s nem képesek az egészet látni. Az elkövetkező években további nagyszerű felfedezéseket tett Peruban, miközben Vilcabamba csaknem újra elfelejtődött az őserdő homályában. Így volt ez több mint három évtizedig, amikor végre

megkezdtek a város feltárását, hogy végre fellebbentsék a fátylat történetéről.

Noha Savoy Binghamhez hasonlóan meg volt győződve arról, hogy Vilcabambát fedezte fel, mind a mai napig akadnak kételkedők, akik tovább kutatnak. Végül is egy megoldott rejtélynél csak egy jobb rejtély van: egy megoldatlan...

GYARMATI JÁNOS
A NÉPRAJZI MÚZEUM
RÉGÉSZ-MUZEOLÓGUSA

TANK, MACSKAKŐ, GOLYÓNYOM

A TÁVOLODÓ 20. SZÁZAD

SZÖVEG ÉS KÉP: TAMÁSKA MÁTÉ

A könyvesládák könnyű szórakozást ígérnek. Az írástudók roncsstelepe ez, ahol 300 Ft-os egységáron adják a nyomtatott papírt, s ahol különös arcú emberek gyűlnek össze. Hajuk rendszerint ősz, ruhájuk a kilósboltokból való. A multiplexmozi kijárata előtt, plázacicák és baseballsapkás csodálóik áramló tömegében mindez valószerűtlenül idegen. De a Corvin-negyed már csak ilyen, meglepő ellentétekre képes

Bejárata pont olyan, mint a filmek közti reklámok. Tökéletesen gondtalan életet ígér, hibátlan árucikkkel, technikai bravúrfilmekkel, temperált hőmérséklettel. De hátát nekiveti az Üllői út bezárt kirakatokkal teli szegénységének, ahol a konzum csúcsa a nemzeti dohánybolt. A Körúton a századforduló

villamosok hosszúra nőtt utódjai keringetik a főváros népét, de a pláza körbe van lyuggatva mélygarázsokkal, hogy akit fáraszt a nép állandó jelenléte, megkímélhesse magát tőle. A belvárosi romkocsmák törzsközönsége a turisták elől ide húzódik vissza, így a sarki kiskoszosok közt egyre több a menő diákhely.

FILMFORGATÁSBÓL VISSZAMARADT TANK A TÖMŐ UTCÁBAN

A MAGÁRA HAGYOTT, SZANÁLÁSRA KIJELÖLT UTCÁKBAN A DÍSZLETTERVEZŐKNEK ALIG AKAD MUNKÁJA, HA A FÉL ÉVSZÁZADDAL EZELETTI VÁROSKÉPET SZERETNÉK MEGIDÉZNI (A FOTÓ 2006-BAN KÉSZÜLT)

IDEIGLENES RAKTÁRÁRHÁZ

EGY BONTÁSRA ÍTÉLT HÁZ UDVARÁN ÉS LAKÓK NÉLKÜLI, ÜRES LÉPCSŐHÁZ

MOZIFILMDÍSZLETEK

Az épülő Corvin-negyed olyan, mint egy erődítés, melynek feladata a vad és szürke városi préri meghódítása. A fejlesztések tolják maguk előtt a város szegénységét. Az új és a régi frontvonalában állandóan az ideiglenes, letarolt házak porát kavarja a szél. Mögöttük a még álló, de szintén bontásra váró házak mély elhagyatottsága. Világvége-hangulat, amit paradox módon éppen azok a turisták és egyetemi hallgatók kezdenek el felfedezni, akiket a Corvin-negyed ingatlanfejlesztései vonzottak ide.

A kapucsengő nélküli házak tárva-nyitva hagyott bejárata önmagában is érdekes lehet a bezárkózott Budapesten. Minden eladó, ami mozdítható, a gangok raktárházakká alakulnak. A

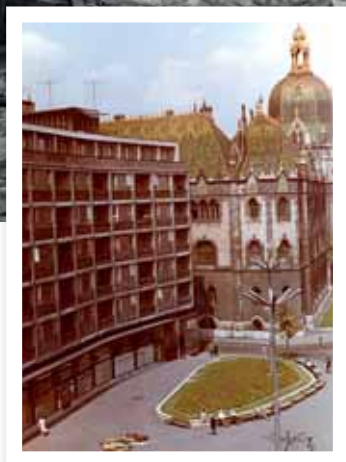
kiszereelt ajtók és ablakok rendben kipakolva várják a vevőket, hátha egy most épülő budai villából éppen egy cseppnyi polgári hangulat hiányzik. A leszerelt reklámtáblák alól előbújnak a festett cégérek.

A kiszereelt ajtók és ablakok rendben kipakolva várják a vevőket, hátha egy most épülő budai villából éppen egy cseppnyi polgári hangulat hiányzik.

A házak vakolata golyónyomokkal sűrűn átluggatott. Az utcákat uraló kékes-barnás alapszínnek a háborús filmek vásznon oly mesterkéltnek ható tónusait idézik.

Persze legyünk óvatosak, mert néha tényleg filmkulisszába botlunk! A forradalom 50. évfordu-

lójára időzített „Szabadság, szerelem” díszlettervezőjét, Szabolcs Jánost idézhetnénk: „Budapestén még mindig könnyű egy ötven évvel ezelőtti történetet filmre venni: elég városrész és utca van olyan rossz állapotban, hogy a díszletesstábnak alig legyen munkája.” Nem vagyok gyakorlott filmnéző. Ha az lennék, talán kiszúrnam volna, hogy a jó tíz éve a Tömő utcában néhány napra otfelejtett tank ebben a filmben szerepelt-e? Bárhogyan is volt, szenzációként hatott, és legalább annyian megnézték, mint egy átlagos mozifilmet. Ki tudja, nem kellett volna-e otthagyni, hiszen 1956-nak keresve sem lehetett volna hatásosabb emlékművet állítani?...

CORVUS IMRE ALAPTÁVNY FOTÓVÁJZETEMÉNE

AZ ÜLLŐI ÚT ÉS A NAGYKÖRÚT KERESZTÉZŐDÉSE, HÁTTÉRZEN AZ IPARMŰVESZETI MŰZEUMMAL 1956-BAN ÉS A HATVANÁS ÉVEKEN

A LEROMBOLT HÁZSOR HELYÉN CSICS MIKLÓS TERVEZETT ÚJ LAKÓHÁZAT. A HOMORÚ ÍVBEN VISSZALÉPŐ ÉPÜLET ELŐTTI KIS PARK MA A FORRADALOM KIVÉGZETT VEZETŐJÉNEK, ANGYAL ISTVÁNNAK A NEVÉT VISELI. A PARK AZONBAN A HATVANÁS ÉVEKEN NEM AZ EMLÉKEZÉST, HANEM A FELEJTÉST SZORGALMAZTA. PÉLDÁS KERTÉSZETI RENDEZÉSÉT ANNAK A VÁGYNÁK KÖSZÖNHETTE, HOGY A FERIHEGRŐL ÉRKEZŐ KÜLFÖLDIEK JÓ BENYOMÁST SZEREZZENEK A SZOVJET BLOKK LEGNYUGATIASABB FŐVÁROSÁRÓL

UTCAKÉP, OROSZ TANKKAL

A lakóházak közt felbukkanó tank Közép-Európában mélyebb nyomokat hagyott az emberekben, mint a vörös csillag vagy a sarlókalapács. Utóbbiak mégiscsak részei voltak a normális hétköznapiaknak. Az ember kinyitotta a pénztárcáját, belenézett a személyijébe, átvette a diplomáját, elment egy művelődési házba vagy csak kinézett a vonatablakon: a szocializmus jelképeit látta. Hozzá lehetett szokni.

A tank más, a tank dráma,

zivataros nyár Berlinben (1953), forró ősz Budapesten (1956), viharos tavasz Prágában (1968). A lázadó utcákról készült fotók

A későbbi elnök, Borisz Jelcin egy tankra felkapaszkodva mondta el híres beszédét, mely a Szovjetunió végét hozta el.

bejárták az akkori világsajtót, és egy pillanatra megborzongtatták a szabad Nyugat polgárait. A tankok ott masíroztak a Birodalom

végnapjaiban is, Moszkvában, 1991-ben. A későbbi elnök, Borisz Jelcin egy tankra felkapaszkodva mondta el híres beszédét, mely a Szovjetunió végét hozta el. A következő évben Jelcin már az Orosz Föderáció vezetőjeként jött el Budapestre, és a maga módján bocsánatot kért 1956 vérbefojtásáért: „Sajnálatos, hogy az orosz katonákat is belerángatták a tragikus eseményekbe.”

FORTEPAN / BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA (1961)

ÜLLŐI ÚT 60–62. (ÉPÍTÉS: SCHALL JÓZSEF)

A KORABELI KRITIKA SZERINT AZ ÉPÜLET JÓL TAGOLT, DE A VIRÁGVÁLYÚK DURVÁK. A KRITIKUS ELÉGEDETT LEHET: A VIRÁGLÁDÁK AZÓTA ELTŰNTÉK, MINT AHOGYAN A VILLAMOS IS, A MACSKAKŐ ÉS A GYALOGOSOKTÓL NYŰZSGÓ UTCA IS MÁR A MŰLTÉ

CORVIN-BÁSTYA

„A szovjet és magyar politikai és katonai vezetés ilyen erejű és ennyire határozott szembeszállásra nem volt felkészülve” – írja Horváth Miklós 1956 hadi krónikájában. A harci ellenállásban részt vevők többsége munkás volt. Így korántsem véletlen, hogy a forradalom góc-pontja a gyárnegyedekhez vezető Üllői út környékén alakult ki.

A Corvin közt ráadásul mintha csak építészeti is erődnek szán-

ták volna. Bauer Emil 1922-ben felépített neobarokk lakóházai bástyaszerűen ölelik körül a mozit: „Csak a Kilián laktanyából jöhetett

A Corvin közt ráadásul mintha csak építészeti is erődnek szánták volna. Bauer Emil 1922-ben felépített neobarokk lakóházai bástyaszerűen ölelik körül a mozit.

közvetlen lövés, vagy szemből, a Galériából (Iparművészeti Múzeum). Ahhoz egy tanknak meg kellett volna fordulni, hogy szem-

beszálljon velünk. Nekünk viszont a mozi lépcsőjénél volt egy ágyunk.” – emlékszik vissza Wittner Mária.

Nem tudom, hogy a szimbólumok rengetegében a Corvin köz fölé kivezetett, 35 méter hosszú, „rozsdás, corten lemezből” készített világlító konzol tervezőit (Szöllősy Barbara, Pyka Zsolt, 2010) ez az ágyú ihlette-e, de könnyen belemagyarázható. Van- nek persze könnyebben olvasható

FORTEPAN/BAUER SÁNDOR (1964)

**A JÓZSEFVÁROSBAN 2013-BAN AVATTÁK FEL
A MUZSIKUS CIGÁNYOK PARKJÁT**

A KEZDEMÉNYEZÉS SZÉP, DE ELGONDOLKODTATÓ IS EGYBEN, HISZEN EMLÉKMŰVET ÁLTALÁBAN OLYASVALAMINEK / OLYASVALAKINEK SZOKÁS ÁLLÍTANI, AMI / AKI A MAI VILÁGUNKNAK MÁR NEM RÉSZE (A KÉP 2006-BAN KÉSZÜLT)

hetek. Az Üllői úti villamos kanyarulata fölött pedig színes neonreklám hirdette az új időket. Vele átellenben, az egykori Valéria kávéház kibontott falainak árkádjai kínáltak árnyéket és eső előli menedéket. A letűnt korok sajtójának tartott hely helyett pedig néhány száz méterre innen, a frissen nyitott Szimfónia eszpresszó köszöntötte a jólétet ígérő éveket.

A SZIMFÓNIA ESZPRESSZÓ AZ ÚJJÁÉPÍTETT ÜLLŐI ÚT 65–67.-BEN FOGADTA A VENDÉGEKET

AZ ESZPRESSZÓK A KORABELI BUDAPESTEN A „KISPOLGÁRI” KÁVÉHÁZI NOSZTALGIÁT VOLTAK HIVATVA FELVÁLTANI. MA A PRESSZÓ HELYÉN ORVOSI RENDELŐT ÉS PATIKÁT TALÁLUNK, DE HA KICSIT ARRÉBB SÉTÁLUNK, SZOMJAN AZÉRT MA SEM HALUNK AZ ÜLLŐI ÚTON

FÖLDGÖMB VILÁGLÁTÓ A TRENDFM-EN CSÜTÖRTÖKÖNKÉNT 16.35-KOR. A RÁDIÓBAN VENDÉGÜNK A TÉMÁRÓL: **TAMÁSKA MÁTÉ**

TRENDFM
GAZDASÁGI RÁDIÓ CSOPORT
KORÁBBI MŰSORAINK MEGHALLGATHATÓK:
WWW.TRENDFM.HU

EPILÓGUS A LÉPCSŐHÁZBÓL

A „kilenc ház” egyikének földszintjén próbálok szót érteni egy lakóval, de az autók zaja miatt a csukott ajtón át is nehezen halljuk egymás szavát. „Hogy jó-e itt lakni? Hát, nézzen körül, minden olyan, mint 1959-ben, mikor elkészült!” A pokol tornácairól sem beszélne ilyen indulattal. Dűhe azonban nemcsak a háznak szól: „Rendőrr voltam húsz évig, de ez itt felér negyvennel is! Most már persze jobb. De annak idején, beléptél, öt perc múlva jött a riasztás. Volt minden! A sima utcai rablásnak is örülni kellett!”

Mielőtt rátért volna az elkövetők børszínére, nagy robajjal megérkezik a lift. Csontsovány vénasszony lép ki, olyan nejlonotthonkában, amelyet utoljára a Skála Állami Áruházban lehetett kapni, valamikor a 90-es évek vadkapitalizmusának hajnalán. Ránk sem néz, megcsörgeti a kulcsot a postaládában, és visszavonul. „Ja, az előbb 56-ról kérdezett. Na, ez itt az 56! Csupa ávos kapott itt lakást. Még ez a nő is besúgó volt.” Kifelé menet eszembe jut, hogy a Corvin köz is teljesebb

lenne, ha nemcsak a bátor, pesti srác szobra lenne ott, hanem egy sarkon figyelő, beesett arcú, ellenszenves figuráé is. A történet így lenne kerek, mint a Corvin mozi amerikai filmjeiben, ahol a Jó és a Gonosz vívja állandó harcát, csakis a nagyobb árbevétel reményében.

TAMÁSKA MÁTÉ
SZOCIOLÓGUS,
VÁROS- ÉS FALUKUTATÓ,
EGYETEMI OKTATÓ

ZÖLDGÖMB FESZTIVÁL

A Földgömb idén ősszel új rendezvényt indít útnak: a **Zöldgömb Fesztivált!** Október 14-én, az Akvárium Klubban rendezzük meg a formájában a Felfedező Napjához hasonló, ám témájában a fenntartható életmódra, gazdaságra fókuszáló, szórakoztató, ismeretterjesztő, családi fesztiválunkat. Rendezvényünkre várjuk a témában érintett civil szervezetek, egyetemi műhelyek, kutatók, szakemberek és cégek jelentkezését is. A fesztiválon a következő témákkal szeretnénk foglalkozni: **hightech** („zöld”/megújuló energia, intelligens otthon, zöldház, elektromos járművek), **múlt és hagyomány** (talajkímélő földművelés, permakultúra, biokertészet, gyógynövények, tájfajták), **megosztáson alapuló gazdaság, közösségi összefogás.**

További részletek honlapunkon: <https://zoldgombfesztival.hu>

EGYÜTTMŰKÖDŐ PARTNEREINK ▾

E LAPSZÁMUNK MEGJELENÉSÉT TÁMOGATTÁK ▾

MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG

ALAPÍTVÁ: 1872

1142 BUDAPEST, ERZSÉBET KIRÁLYNÉ ÚTJA 125.
TELEFON: (1) 231-4040
FAX: (1) 231-4045
HONLAP: WWW.FOLDRAJZTARSASAG.HU
E-MAIL: INFO@FOLDRAJZTARSASAG.HU

ELNÖK: DR. GÁBRIS GYULA
ALELNÖKÖK: DR. KOVÁCS ZOLTÁN
DR. MICHALKÓ GÁBOR
FŐTITKÁR: DR. MARI LÁSZLÓ
ÜGYVIVŐ: HEILING ZSOLT
TITKÁR: ERŐSS AGNES

SAKOSZTÁLYOK:
BIZTONSÁGFÖLDRAJZI ÉS GEOPOLITIKAI
SAKOSZTÁLY, EXPEDÍCIÓS SAKOSZTÁLY,
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZI
SAKOSZTÁLY, HEGYMÁSZÓ-SAKOSZTÁLY,
OKTATÁS-MÓDSZERTANI SAKOSZTÁLY,
EGÉSZSÉGFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TERMÉSZETFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
TÉRKÉPÉSZETI SAKOSZTÁLY,
TURIZMUSFÖLDRAJZI SAKOSZTÁLY,
FÖLDRAJZTANÁRI SAKOSZTÁLY

TERÜLETI OSZTÁLYOK:
BAKONY-BALATON-VIDÉKI OSZTÁLY (VESZPRÉM)
BORSODI OSZTÁLY (MISKOLC)
DEBRECENI OSZTÁLY
DÉL-DUNANTÚLI OSZTÁLY (PÉCS)
DUNA-VÖLGYI OSZTÁLY (SZÉKESZÁRD)
EGER-BÜKK-VIDÉKI OSZTÁLY
GYÖNGYÖS-MÁTRA-VIDÉKI OSZTÁLY
KISALFÖLDI OSZTÁLY (GYŐR)
KISKUNSAGI OSZTÁLY (KECSKEMÉT)
KÖZÉP-DUNANTÚLI OSZTÁLY (SZÉKESFEHÉRVÁR)
KÖRÖS-VIDÉKI OSZTÁLY (BÉKÉSCSABA)
NYÍRSÉGI OSZTÁLY (NYÍREGYHÁZA)
NYUGAT-MAGYARORSZÁGI OSZTÁLY (SZOMBATHELY)
SZEDEDI OSZTÁLY
SZÉKELYFÖLDI OSZTÁLY (CSIKSZEREDA)
TOLNA MEGYEI OSZTÁLY (DOMBOVÁR)
ZALAI OSZTÁLY (NAGYKANIZSA)

KÖNYVTÁR ÉS GYŰJTEMÉNYEI:
1112 BUDAPEST, BUDAÓRSI ÚT 45.
TEL.: (06-1) 309-2600/1443
(2015. NOVEMBER 15-TŐL
HATÁROZATLAN IDEIG ZÁRVA TART.)

AZ ÉGGÖMBÖT TARTÓ ATLASZ A MAGYAR FÖLDRAJZI
TÁRSASÁG VÉDJEGYKÉNT BEJEGYZETT JELKEPE

LAPALAPÍTÓ (1929):
DR. MILLEKER REZSŐ

**AZ ÚJ SOROZAT
ÚJRAINDÍTÓI (1999):**
DR. NEMERKÉNYI ANTAL
ÉS FARKAS PÉTER

1929–1933, FELELŐS SZERKESZTŐ:
DR. MILLEKER REZSŐ

1934–1944, SZERKESZTŐK:
DR. BAKTAY ERVIN ÉS DR. KÉZ ANDOR

1999–2005, FŐSZERKESZTŐ: DR. NEMERKÉNYI ANTAL

2005–2006, FŐSZERKESZTŐ: DR. VOJNITS ANDRÁS

2006-TŐL FŐSZERKESZTŐ: DR. NAGY BALÁZS

JELENTKEZZ AZ OZONE ZÖLD-DÍJRA 2017-BEN IS!

OZONE ZÖLD DÍJ OZONE

Az OzoneTv idén is díjazza azokat a megvalósult zöld ötleteket, innovációkat, melyek hozzájárultak környezetünk, bolygónk megóvásához, jobbá tételéhez. A legkisebb ötlettől a legnagyobb projektig.

pályázhatnak:
magánszemélyek – vállalatok – civil szervezetek – újságírók – általános iskolák – szakkörök

nevezési határidő: **2017.10.02.**

A nevezés díjmentes.

további részletek és jelentkezés:
www.ozonetvmedia.hu

MONTENEGRO

2017. július 10.

www.eupolisz.hu

HA UNOD AZ IPARI TURIZMUST!

TERMÉSZETJÁRÓ UTAZÁSOK, OUTDOOR TÚRÁK,
TREKKINGEK, KÖRUTAK AZ EGÉSZ VILÁGON.

Eupolisz Utazási Iroda

8200 Veszprém, Szeglethy u. 1. | +36/88/871728

Hatósági engedélyszám: U-000463